

บทที่ ๓

ปัจจัยที่นำไปสู่ความไม่พอใจของกลุ่มทหารใหม่

การขึ้นครองราชสมบัติของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๓ นับได้ว่าเป็นช่วงเวลาที่ดีที่สุดที่สถาบันกษัตริย์มีความมั่นคงถาวรที่สุด^๑ พระองค์มีทองทรงใช้เวลาในตอนต้นรัชกาลเพื่อทรงซึ่งอำนาจทางการเมืองจากฝ่ายใดทั้งสิ้น อีกทั้งระบบการบริหาร การปกครอง ก็ได้รับการปูพื้นฐานมาเป็นอย่างดีในแผ่นดินก่อน ภาระที่พระองค์จะทรงกระทำก็คือการสานต่อนโยบายการปฏิรูปประเทศ ซึ่งสมเด็จพระราชาธิบดี พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงเริ่มไว้หากแต่ยังไม่ ลุล่วงสมบูรณ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาทางคานเศรษฐกิจซึ่งเป็นเรื่องที่มีการกล่าวขวัญ กันมากในตอนปลายรัชกาล อย่างไรก็ตาม การกลับเป็นว่าการเสด็จสวรรคตของ รัชกาลที่ ๕ เปรียบเสมือนกับการทำให้สมัยแห่งการปฏิรูปสิ้นสุดลงด้วย พระมหากษัตริย์ พระองค์ใหม่ซึ่งเป็นความหวังของประชาชนชาวไทย^๒ นอกจากจะมีได้ทรงมุ่งแก้ปัญหา อันเรื้อรังของประเทศแล้ว พระบรมราโชบายและพระราชจริยาวัตรบางประการของ พระองค์กลับกลายเป็นเรื่องแปลกใหม่ที่คนไทยรับไม่ได้ เช่น การโปรดการแสดงโขน ละคร^๓ และบางกรณีก็ทำให้ข้าราชการบางกลุ่มเกิดความรู้สึกขัดแย้งและไม่พึงพอใจ โดยเฉพาะกลุ่มทหารอาชีพซึ่งเคยเป็นฐานอำนาจให้กับสถาบันกษัตริย์มาโดยตลอด

^๑ พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์, เจ้าชีวิต, หน้า ๕๖๓.

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๘๐.

^๓ เรื่องเดียวกัน.

หากเมื่อมาถึงสมัยรัชกาลที่ ๖ กลับกลายเป็นกลุ่มที่แสดงตนเป็นปฏิปักษ์ถึงขั้นคิดจะเปลี่ยนระบบการปกครองในที่สุด

การคิดปฏิวัติของกลุ่มทหารหนุ่มใน พ.ศ. ๒๔๕๔ (ร.ศ. ๑๓๐) มีพื้นฐานมาจากความรู้สึกไม่พึงพอใจต่อสภาพความล้าหลังของประเทศ ซึ่งเมื่อเปลี่ยนรัชกาลใหม่ก็ยังมีได้รับการแก้ไขแต่อย่างใด โดยเฉพาะปัญหาเศรษฐกิจของชาติซึ่งกระทบต่อผลประโยชน์ของกองทัพ ประเด็นสำคัญที่ทำให้ทหารมีอาจจะหนึ่งเฉยได้อีกต่อไปก็คือกองทัพถูกลดความสำคัญและถูกหมิ่นเกียรติภูมิ ทั้งนี้ไม่ว่าจะเป็นการที่ผู้ปกครองให้ความสำคัญกับมหาดเล็กมากกว่าทหาร หรือการตั้งกองเสือป่า ซึ่งถือเป็นสาเหตุที่สุดของความขัดแย้งระหว่างรัชกาลที่ ๖ กับทหารของชาติ

๑. ผลกระทบต่ององทัพทางค่านงบประมาณ

การปรับปรุงกองทัพตามแบบตะวันตกซึ่งเริ่มมาแต่สมัยรัชกาลที่ ๕ นั้น ยังมีอาจกล่าวได้ว่าประสบผลสำเร็จตามโครงการที่กำหนดไว้ เพราะกองทัพที่ทันสมัยย่อมหมายถึงความพร้อมทั้งด้านตัวคน เทคนิควิทยาการ รวมทั้งอาวุธ บัณฑิตต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนแล้วแต่ต้องใช้เงินจำนวนมหาศาล แม้ว่ากองทัพไทยจะเป็นหน่วยงานที่ได้รับงบประมาณสูงสุด เกือบจะโดยตลอดมา* หากทว่าก็ยังไม่เพียงพอที่จะดำเนินการให้บรรลุตามเป้าหมายได้^๑ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปลายสมัยรัชกาลที่ ๕ งบประมาณของกองทัพไม่ได้เพิ่มขึ้นเป็นเวลานานถึง ๕ ปี (พ.ศ. ๒๔๔๕ - ๒๔๕๓) เพราะถูกตัด

*ดูตารางที่ ๔.

^๑แจ่มจันทร์ วงศ์วิเศษ, "การปรับปรุงกองทัพของไทยตามแบบตะวันตก ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๓๙๔ - ๒๔๗๕" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๕), หน้า ๒๒๑ - ๒๒๓.

พ.ศ.	ป้องกันประเทศ		รวมงบกองทัพบก	มหาดไทย	เงินพระบรมราชโองการ	นครบาล	คมนาคม	พระคลัง	ยุติธรรม	ศึกษา	เกษตร	ทางประเทศ	บูรณาการ	พาณิชย์	กรมต่างๆ	รายจ่ายอื่น ๆ	รวมทั้งรวม
	กลาโหม	ทหารเรือ															
๒๕๕๐	๓.๑		๓.๑	๑.๔		๑.๐	๔.๕	๑.๓	๓.๖	๐.๗		๐.๓				๑๐.๓	๓๓.๕
๒๕๕๑	๒.๕		๒.๕	๓.๕	๕.๖	๑.๕	๕.๓	๑.๓	๐.๗	๐.๕		๐.๕				๑.๖	๓๓.๗
๒๕๕๒	๓.๗		๓.๗	๓.๕	๖.๒	๓.๒	๕.๓	๑.๑	๐.๕	๐.๕	๐.๗	๑.๓				๑.๕	๓๗.๐
๒๕๕๓	๕.๐		๕.๐	๖.๓	๖.๑	๓.๒	๕.๕	๑.๑	๑.๐	๑.๐	๐.๕	๐.๖				๓.๕	๓๖.๖
๒๕๕๔	๕.๐		๕.๐	๖.๑	๖.๐	๓.๖	๕.๓	๑.๑	๑.๐	๑.๐	๐.๕	๑.๑				๖.๕	๓๕.๖
๒๕๕๕	๕.๕		๕.๕	๖.๕	๖.๒	๓.๕	๕.๖	๑.๓	๑.๒	๑.๐	๑.๕	๑.๑				๓.๓	๕๓.๕
๒๕๕๖	๗.๒		๗.๒	๖.๕	๖.๕	๓.๕	๕.๕	๑.๕	๑.๓	๑.๒	๑.๖	๑.๑				๓.๓	๕๖.๖
๒๕๕๗	๑๐.๕	๒.๗	๑๓.๒	๕.๕	๖.๕	๓.๑	๕.๕	๑.๓	๑.๗	๑.๓	๒.๒	๑.๑				๕.๑	๕๐.๐
๒๕๕๘	๕.๖	๓.๕	๙.๑	๑๐.๐	๖.๗	๓.๕	๕.๓	๑.๕	๒.๐	๑.๕	๓.๖	๑.๑				๖.๓	๕๖.๕
๒๕๕๙	๕.๖	๓.๑	๘.๗	๑๐.๕	๑๑.๐	๓.๕	๕.๓	๑.๕	๒.๐	๑.๕	๓.๑	๑.๑				๕.๐	๕๖.๕
๒๕๖๐	๕.๕	๓.๗	๙.๒	๑๐.๕	๕.๕	๓.๕	๕.๕	๑.๖	๒.๑	๑.๕	๓.๐	๐.๕				๕.๕	๕๕.๓
๒๕๖๑	๑๐.๓	๕.๐	๑๕.๓	๑๐.๒	๕.๓	๕.๐	๖.๐	๕.๕	๓.๒	๑.๕	๒.๕	๐.๕				๖.๕	๕๕.๕
๒๕๖๒	๕.๖	๓.๖	๙.๒	๑๐.๗	๕.๐	๕.๓	๕.๕	๓.๕	๒.๕	๑.๒	๒.๖	๐.๕				๖.๐	๕๕.๐
๒๕๖๓	๕.๕	๓.๗	๙.๒	๑๐.๗	๑๐.๓	๕.๒	๕.๕	๓.๐	๒.๖	๑.๒	๒.๒	๐.๕				๖.๐	๕๕.๐
๒๕๖๔	๑๑.๒	๓.๗	๑๕.๑	๑๑.๓	๑๒.๓	๕.๕	๕.๕	๓.๖	๒.๓	๑.๓	๑.๕	๐.๕				๖.๑	๖๑.๐
๒๕๖๕	๑๑.๓	๓.๗	๑๕.๐	๑๑.๓	๕.๓	๕.๓	๕.๓	๓.๖	๒.๓	๑.๓	๑.๑	๑.๐	๐.๑		๐.๕	๕.๐	๖๓.๓
๒๕๖๖	๑๑.๖	๓.๕	๑๕.๑	๑๑.๕	๕.๕	๕.๕	๕.๖	๓.๑	๒.๕	๑.๕	๑.๐	๑.๐	๐.๑		๐.๓	๓.๕	๖๕.๕
๒๕๖๗	๑๒.๓	๕.๐	๑๗.๓	๖.๖	๕.๕	๕.๕	๕.๐	๕.๗	๒.๕	๑.๗	๑.๒	๑.๐	๐.๑		๐.๕	๕.๗	๗๖.๐
๒๕๖๘	๑๒.๕	๓.๕	๑๖.๐	๖.๕	๕.๕	๕.๐	๕.๖	๕.๖	๒.๖	๑.๕	๑.๕	๑.๑	๐.๑		๐.๗	๕.๕	๗๖.๕
๒๕๖๙	๑๓.๑	๕.๑	๑๘.๒	๕.๕	๕.๕	๕.๑	๕.๖	๕.๖	๒.๖	๑.๕	๑.๕	๑.๑	๐.๑		๐.๗	๕.๕	๗๖.๕
๒๕๗๐	๑๕.๕	๕.๒	๒๐.๗	๕.๕	๕.๕	๕.๕	๕.๖	๕.๖	๒.๖	๑.๕	๑.๕	๑.๑	๐.๑		๐.๗	๕.๕	๗๖.๕
๒๕๗๑	๑๓.๕	๕.๗	๑๙.๒	๕.๓	๕.๕	๕.๕	๕.๖	๕.๖	๒.๖	๑.๕	๑.๕	๑.๑	๐.๑		๐.๗	๕.๕	๗๖.๕
๒๕๗๒	๑๕.๖	๕.๑	๒๐.๗	๖.๒	๕.๓	๑๑.๒	๕.๕	๕.๖	๒.๖	๑.๕	๑.๕	๑.๑	๐.๑		๐.๗	๕.๕	๗๖.๕
๒๕๗๓	๑๖.๐	๕.๕	๒๑.๕	๖.๐	๕.๕	๑๒.๐	๕.๑	๖.๐	๓.๗	๑.๕	๑.๕	๑.๑	๐.๑		๐.๗	๕.๕	๗๖.๕
๒๕๗๔	๑๕.๕	๕.๖	๒๑.๑	๕.๕	๕.๕	๑๐.๕	๕.๕	๖.๖	๓.๗	๑.๕	๑.๕	๑.๑	๐.๑		๐.๗	๕.๕	๗๖.๕
๒๕๗๕	๑๕.๕	๕.๐	๒๐.๕	๕.๕	๑๐.๕	๑๐.๓	๑๐.๕	๖.๖	๓.๕	๑.๕	๑.๕	๑.๑	๐.๑		๐.๗	๕.๕	๗๖.๕
๒๕๗๖	๑๖.๒	๕.๕	๒๑.๗	๑๕.๕	๕.๓		๑๑.๓	๖.๕	๕.๐	๑.๕	๑.๕	๑.๑	๐.๑		๐.๗	๕.๕	๗๖.๕
๒๕๗๗	๑๖.๕	๕.๐	๒๑.๕	๑๕.๕	๕.๓		๑๑.๓	๖.๕	๕.๐	๑.๕	๑.๕	๑.๑	๐.๑		๐.๗	๕.๕	๗๖.๕
๒๕๗๘	๑๗.๕	๕.๕	๒๓.๐	๑๕.๕	๕.๕		๑๑.๕	๖.๕	๕.๑	๑.๕	๑.๕	๑.๑	๐.๑		๐.๗	๕.๕	๗๖.๕

งบประมาณค่าใช้จ่ายสำหรับกองทัพอยู่เสมอ^๑ ที่สำคัญก็คืองบประมาณส่วนใหญ่ที่ถูกตัดมักจะเป็นค่าใช้จ่ายในโครงการพัฒนากองทัพ กล่าวคือ การเสนอของงบประมาณของกองทัพจะแบ่งตามหน่วยงาน มี กระทรวงกลาโหม กรมยุทธนาธิการ และกองทัพเรือ โดยแยกประเภทค่าใช้จ่ายออกเป็น ๒ ประเภทใหญ่ คือ ประเภทที่ ๑ งบประมาณประจำ ซึ่งมีงบเงินเดือนและค่าใช้สอย งบประมาณหมวดนี้แม้จะมีการเสนอเพิ่ม หากแต่ก็มักจะได้รับอนุมัติในจำนวนที่ใกล้เคียงกับวงเงินในปีก่อนไม่มากหรือน้อยกว่ากันเท่าใดนัก ส่วนประเภทที่สอง คือ งบประมาณการจร ซึ่งเป็นส่วนของการใช้จ่ายเพื่อพัฒนากองทัพเป็นประการสำคัญ เช่น ค่าใช้จ่ายในการซื้ออาวุธ สร้างคลังเก็บอาวุธ เป็นต้น การเสนอของงบประมาณการจรของกระทรวงกลาโหม นับแต่ พ.ศ. ๒๔๕๑ - ๒๔๕๓ จะถูกตัดลงเป็นอย่างมาก เช่น ในปี พ.ศ. ๒๔๕๑ กระทรวงกลาโหมได้ตั้งยอดงบประมาณการจร ๖๒๑,๘๕๘ บาท หากแต่คงได้รับอนุมัติเพียง ๑๕๐,๐๐๐ บาท^๒ หรือในปี พ.ศ. ๒๔๕๒ ถูกตัดจากยอดที่เสนอมา ๘๐๔,๗๗๕ บาท คงอนุมัติ ๑๐๐,๐๐๐ บาท^๓ เป็นต้น

การที่กองทัพถูกตัดงบประมาณการจร เป็นเวลาติดต่อกันหลายปีนี้ ย่อมมีผลทำให้การพัฒนากองทัพไม่บรรลุผลดังเป้าหมาย การขาดแคลนอาวุธที่ทันสมัยนับเป็นปัญหาสำคัญของกองทัพในสมัยนั้น ทั้งนี้เพราะในงบประมาณการจรที่เสนอแต่ละครั้งนั้น หมวดของการซื้ออาวุธจะตั้งยอดไว้สูงมาก หากแต่ก็ถูกกระทรวงพระคลังตัดโดย

^๑พร เทียม อันตระกูล, "การใช้จ่ายเงินแผ่นดินในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว", หน้า ๖๕.

^๒หจข., เอกสาร ร. ๕ ค. ๕.๑/๒๖ งบประมาณศก ๑๒๗.

^๓หจข., เอกสาร ร. ๕ ค. ๕.๑/๒๗ งบประมาณศก ๑๒๘.

ตลอดมา แม้ทางกระทรวงกลาโหมจะอ้างถึงความต้องการและความจำเป็นของกองทัพ แต่กระทรวงพระคลังก็มิอาจจะจัดสรรงบประมาณให้ได้ ทั้งนี้เพราะ "ไม่มีเงินพอ"^๑

ปัญหาที่กองทัพมิได้รับงบประมาณเพิ่มขึ้นนั้น มิใช่เพราะรัฐบาลเปลี่ยนแปลงแนวทางการบริหารประเทศ นโยบายของรัฐยังคงเน้นในเรื่องการป้องกันศัตรูจากภายนอก หากทว่าในระหว่างปี พ.ศ. ๒๔๕๑ - ๒๔๕๓ เป็นระยะเวลาที่การค้า รวงโรย การทำนาไม่ไคยผล ประกอบกับในช่วงก่อนหน้านั้น คือ พ.ศ. ๒๔๔๔ - ๒๔๔๗ ฐานะการคลังของไทยอยู่ในสภาพขาดดุลงบประมาณ^๒ ท่ามกลางสภาวะการคลังดังกล่าว นายวิลเลียมสัน ที่ปรึกษาทางการคลัง ได้เสนอแนวทางแก้ปัญหาโดยให้จำกัดรายจ่าย อย่างเข้มงวดเพื่อหลีกเลี่ยง "ฐานะการคลังที่ยากลำบาก" และให้กู้เงินจากต่างประเทศมาใช้ในการลงทุนแทนการใช้เงินคงคลัง^๓ นโยบายการคลังในช่วงเวลานั้น จึงยึดหลักการจัดงบประมาณให้สมดุล เมื่อใดที่เห็นว่าจะเกิดการเกินดุลเพราะการ งบประมาณรายได้ไม่พอกับรายจ่ายแล้ว กระทรวงพระคลังจะใช้วิธีตัดทอนงบประมาณ รายจ่ายของกระทรวงต่าง ๆ ที่ตั้งไว้ในประเภทค่าใช้จ่ายและการจรลงปีหนึ่ง ๆ เป็น จำนวนมาก^๔ นโยบายการคลังดังกล่าว แม้จะทำให้เสถียรภาพการคลังดูมั่นคง แต่ก็ ทำให้เกิดผลเสียในทางหนึ่ง คือ แผนการดำเนินงานของหน่วยงานต่าง ๆ ของระบองกัน กองทัพไทยก็มิอาจจะหลีกเลี่ยงปัญหาดังกล่าวได้ แม้ว่าเสนาบดีคลังจะไคตั้งข้อสังเกศ เกี่ยวกับงบประมาณรายจ่ายในหมวดป้องกันศัตรูภายนอกว่า ไม่ควรจะให้เกิน ๑ ใน ๔

^๑ เรื่องเดียวกัน.

^๒ พรเพ็ญ อันตระกูล, "การใช้จ่ายเงินแผ่นดินในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว", หน้า ๓๔ - ๓๕.

^๓ เรื่องเดียวกัน.

^๔ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๗.

ของเงินรายจ่ายทั้งหมด^๑ ซึ่งเท่าที่เป็นอยู่นั้นวงเงินที่กระทรวงกลาโหม กรมยุทธนาธิการ และกระทรวงทหารเรือ รวมได้รับคิดประมาณร้อยละ ๒๒.๕ ด้วยเหตุนี้กระทรวงพระคลังจึงเห็นสมควรที่จะกำหนดไว้เพียงนี้ตลอดชั่วระยะ ๕ ปีข้างหน้า เพราะเป็นเวลาที่จะต้องจัดการเรื่องเงินให้เรียบร้อย^๒ การยืนยันถึงภาวะวิกฤติทางการเงิน ทำให้งบประมาณด้านการป้องกันประเทศมีอาจจะเพิ่มขึ้นได้ตามที่องค์กรต่าง ๆ เสนอมา ขอจำกัดดังกล่าวได้ส่งผลกระทบต่อพัฒนากองทัพค้างที่สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าจักรพงษ์ภูวนาถ เสนาธิการทหารบก ได้ทรงให้ข้อสรุปถึงสภาพของกองทัพไทยที่ต้องประสบกับภาวะการถูกตัดงบประมาณโดยตลอดมาว่า "เป็นกองทัพที่มีแคคน อาวุธมีไม่พอ เครื่องแต่งกาย เครื่องใช้ เสบียงสรรพการะ ไม่มีพอจนสักอย่างเดียว"^๓ การไม่ได้รับอนุมัติงบประมาณเพิ่มตามที่เสนอไปนั้น นอกจากจะทำให้กองทัพไทยไม่พัฒนาตามขั้นตอนที่วางไว้แล้ว ยังส่งผลกระทบต่อจิตใจต่อทหารของชาติอีกด้วย ทั้งนี้เพราะเงินเดือนของทหารไม่ได้รับการปรับปรุง คงอยู่ในอัตราเดิมมาเป็นระยะเวลาอันพอสมควร สภาพการณ์ต่าง ๆ ในกองทัพดังกล่าวมาแล้วนี้ เป็นสาเหตุประการหนึ่งที่ทหารกลุ่ม ร.ศ. ๑๓๐ ไม่พึงพอใจถึงขนาดยกขึ้นมากล่าวเมื่อมีการชุมนุมเกลี้ยกล่อม

^๑ หจข., เอกสาร ร. ๕ ค. ๕.๑/๒ งบประมาณศก ๑๒๘. งบประมาณรายจ่ายแผ่นดิน จำแนกได้ตามประเภทเป็น ๔ หมวด คือ (๑) ป้องกันศัตรูภายนอก (๒) รักษาความผาสุกภายใน (๓) บูรณะและรักษาพระราชทรัพย์ (๔) กระทำควมจำเป็นให้บังเกิด (Developmental Function).

^๒ เรื่องเดียวกัน.

^๓ หจข., เอกสาร ร. ๖ ค. ๘.๑/๒ เจ้าฟ้า กรมหลวงพิษณุโลกประชานาถ กราบบังคมทูลรัชกาลที่ ๖ ๑๐ มกราคม ร.ศ. ๑๓๑.

^๔ เรื่องเดียวกัน.

ทหารเข้าเป็นพรรคพวก เช่นว่า "เวลานี้ชาติไทยเต็มที ทหารก็น้อย ปืนก็น้อย มีปืนใหญ่เพียงแค ๓๐ กระบอก... ทหารต้องช่วยกันคิดปรับปรุงให้ดีขึ้น"^๑ หรือ "เมื่อใดรัฐบาลจึงจะมีเงินเพียงพอบำรุงทหารเหมือนกับประเทศอื่น ๆ"^๒ คำพูดในทำนองนี้เป็นเรื่องที่ทหารผู้คิดปฏิวัติในปี ร.ศ. ๑๓๐ ใช้เป็นหัวข้อการสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันโดยตลอดมา

อย่างไรก็ตาม มีข้อที่น่าสังเกตว่าในขณะที่สภาวการณ์การคลังของประเทศต้องประสบกับปัญหาการจำกัดรายจ่าย กระทรวงต่าง ๆ ถูกตัดงบประมาณ หากแต่กระทรวงพระคลังกลับอนุมัติเพิ่มเงินงบประมาณ^๓ ในส่วนเงินพระบรมราชโองการซึ่งรวม

^๑ หจข., เอกสาร ร. ๖ บ. ๑๗/๕ คำชี้แจง ร.ศ. ขึ้น.

^๒ เรื่องเดียวกัน, คำชี้แจง ร.ศ. นารถ.

^๓ เงินงบประมาณ (Special budget) แบ่งออกเป็น ๕ แผนก คือ

แผนกที่ ๑ เงินพระบรมราชโองการ มีเงินพระคลังข้างที่ (Civil list) เงินจ่ายสำหรับพระเกียรติยศเจ้าฟ้า เงินเบี้ยหวัด เบี้ยบำนาญ เงินบำเหน็จราชการ เงินใช้จ่ายสำหรับกรมพระตำราวดหลวง

แผนกที่ ๒ เงินส่วนแบ่งเจ้าประเทศราช

แผนกที่ ๓ เงินที่มีราชการประจำ มีเงินทดรองใช้ในราชการฉุกเฉิน (ถ้ามี) เงินเสด็จพระราชดำเนินเลียบมณฑล เงินบำรุง (สร้างและซ่อมแซม) พระราชฐาน เงินส่วนลดต่าง ๆ

แผนกที่ ๔ เงินใช้จ่ายสำหรับการกุศล มีคอกเบี้ย และเงินหักสะสมไว้ใช้คืนเงินต้น

แผนกที่ ๕ เงินที่มีรายการไม่ประจำ เช่น ค่าใช้จ่ายการพระเมรุ ค่าสร้างวังเจ้าฟ้า การสงคราม ตลอดจนเงินอุดหนุนต่าง ๆ เช่น สันนิบาตชาติ ธนาคาร เป็นต้น.

ถึงเงินพระคลังข้างที่ เช่นในปี พ.ศ. ๒๔๕๒ - ๒๔๕๓ อันเป็นช่วงที่งบประมาณประเทศลดลง หากแต่เงินส่วนพระบรมราชโองการเพิ่มจากเดิม คือ ๘.๓ ล้านบาท ในปี พ.ศ. ๒๔๕๑ เป็น ๘.๐ และ ๑๐.๓ ล้านบาท ในปีต่อ ๆ มา (ดูตารางที่ ๑) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงของการผลักดันดินใหม่ กระทรวงพระคลังทรงจ่ายเงินในกรณีพิเศษ คือ การพระเมรุ และพระราชพิธีบรมราชาภิเษก ซึ่งได้ใช้เงินคลังทั้งหมดเกือบ ๒ ล้านบาท ผลปรากฏว่า เงินคลังได้ลดลงจาก ๒๒.๑ ล้านบาท ในปี พ.ศ. ๒๔๕๒ เหลือเพียง ๑๓.๒ ล้านบาท ในปีต่อมา^๑

การใช้จ่ายเงินแผ่นดินที่มีผลให้เงินคลังลดลงก็ดี หรือการอนุมัติเพิ่มเงินส่วนพระบรมราชโองการก็ดี นับเป็นประเด็นที่ทหารนำมาวิพากษ์วิจารณ์ในเชิงไม่พอใจ หากแต่ความไม่พอใจนั้นมิได้เกิดจากการจัดสรรงบประมาณ แต่กลับมุ่งไปที่การใช้จ่ายพระราชทรัพย์ของรัชกาลที่ ๖ ซึ่งแม้จะเป็นส่วนของพระคลังข้างที่อันถือว่าเป็นส่วนที่ทรงมีสิทธิในการใช้จ่ายตามแต่พระราชอัชฌาศัย หากว่าการใช้จ่ายนั้นเกิดขึ้นตามกลางบรรยากาศที่ภาวะการเงินของประเทศไม่สู้จะดีนัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นข้อเปรียบเทียบที่เห็นได้ชัดเจนว่า ขณะที่กองทัพถูกตัดงบประมาณ พระมหากษัตริย์กลับทุ่มเทพระราชทรัพย์ไปในทางที่ทหารเห็นว่ามิได้เกิดประโยชน์แก่ประเทศชาติ แต่ประการใด เช่น การพระราชทานเงินเป็นจำนวนมากให้กับมหาดเล็ก และการตั้งกองเสือป่า ดังจะได้อธิบายต่อไป

ศูนย์วิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^๑พร เพ็ญ อ้นตระกูล, "การใช้จ่ายเงินแผ่นดินในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว", หน้า ๒๗.

๒. ทหารถูกหมิ่นเกียรติภูมิ

ก. ทหารถูกลงโทษเขียนหลัง

ความขัดแย้งระหว่างพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว กับทหารของชาติเริ่มเกิดขึ้นในปี พ.ศ. ๒๔๕๒ (ร.ศ. ๑๒๘) เมื่อครั้งที่พระองค์ยังทรงดำรงตำแหน่งสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สาเหตุของความบาดหมางเกิดจากการที่ทรงยืนยันให้ตัดสินเขียนหลังทหารกลุ่มหนึ่งซึ่งมีเหตุวิวาทกับมหาดเล็กของพระองค์ ที่มาของการวิวาทในครั้งนั้น ตามหลักฐานที่ปรากฏได้แสดงความแย้งกันในรายละเอียด กล่าวคือ ตามบันทึกของ ร.ต. เจริญ ศรีจันทร์ และ ร.ต. จริญญา ษตะเมษ ผู้ก่อการในปี ร.ศ. ๑๓๐ ได้ระบุว่าเหตุเกิดจากการที่มหาดเล็กใช้ไม้ร่มตีศีรษะนายคาบกรมทหารราบ ๒ คน ซึ่งแต่งกายพลเรือนออกมาเที่ยว เมื่อถูกรุมตีนายคาบได้วิ่งเข้ากรมทหารและรายงานต่อ ร.อ. สม บัญคับการกองร้อยของตน ในเวลาเดียวกันนั้น กลุ่มมหาดเล็กก็ยังคงยืนท่าท่ายอยู่หน้ากรมทหาร ซึ่งถือเป็นการกระทำที่ออกอาจเพราะมาชมแห่งทหารถึงหน้ากรม^๑ ร.อ. สม ร.ต. จัน นายคาบบาง (ผู้ถูกตีศีรษะ) พร้อมทั้งนายสิบ พลทหาร รวม ๕ คน จึงได้วิ่งไล่ตีมหาดเล็กไปจนถึงหน้าประตูวังป่ารู้สึกความทราบถึงสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช จึงมีรับสั่งให้ผู้บังคับการกรมทหารราบที่ ๒ สอบสวน ทหารรับสารภาพจึงถูกสั่งขัง ทางฝ่ายสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช ได้กราบบังคมทูลรัชกาลที่ ๕ ขอให้ทรงลงพระอาญาเขียนหลังทหารเหล่านั้น ฐานกระทำออกอาจถึงหน้าประตูวังพระรัศทายาท^๒ หากแต่หลักฐานอีกทางหนึ่งคือตามรายงานของยุทธโกษ ได้เสนอที่มาของการวิวาทแตกต่างจากบันทึกของกลุ่มผู้ก่อการ โดยรายงานว่

^๑ร.ต. เจริญ ศรีจันทร์ และ ร.ต. เนตร พูนวิวัฒน์, กบฏ ร.ศ. ๑๓๐,

เหตุเกิดจากการที่ทหาร ๓ คน คือ ร.อ.สม ร.ต.จัน และ นายคาบบาง แห่งกรมทหารราบที่ ๒ ไค้ชวนนายสิบ พลทหาร ถอค เรืองแบบและชวนกันไปเดินเที่ยวเล่นระหว่างทางได้พบกับหาคเล็กของสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช ๒ นาย เดินมากับผู้หญิง ร.อ.สม และพรรคพวกจึงเข้ารุมตีพวกที่เดินมานั้น โจทก์คือผู้ที่ได้รับบาดเจ็บจึงมาแจ้งความที่กรมทหารราบที่ ๒ ซึ่งทางผู้บังคับบัญชาได้ไต่สวนเห็นว่ามีความผิดจริง และถือว่าเป็นความผิดทางวินัยที่นำความเสื่อมเสียมาสู่กองทัพก จำเป็นต้องลงโทษให้เป็นเยี่ยงอย่าง หลักฐานทางฝ่ายราชการนี้มีใครระบุว่าใคร เป็นผู้สั่งให้มีการลงโทษด้วยการเขียนหลัง เพียงแต่ว่าผู้บังคับการกรมทหารไค้นำความขึ้นกราบบังคมทูลรัชกาลที่ ๕ ซึ่งไค้มีพระบรมราชโองการให้ถอดยศและบรรดาศักดิ์นายทหารทั้ง ๓ คน และให้ลงพระราชอาญาเขียนทั้ง ๕ คน คนละ ๓๐ ที^๑

ตามคำสั่งของกรมยุทธนาธิการ ไค้ชี้แจงถึงลักษณะความผิดว่าเป็นการทำผิดทางวินัยของทหาร เพราะตามธรรมเนียม การทำร้ายร่างกายผู้อื่นนั้นถือว่าเป็นการทำผิดกฎหมาย ย่อมจะต้องถูกลงโทษอยู่แล้ว หากทว่าเมื่อทหารซึ่งถือว่ามีหน้าที่ต้องดูแลมิให้คนอื่นทำผิดกฎหมาย กลับมาทำผิดกฎหมายเสียเอง จึงถือว่าการกระทำผิดวินัย^๒ โดยเฉพาเหตุการณ์ในครั้งนี้นั้นนายทหาร เป็นหัวหน้าสั่งการด้วยแล้ว โทษที่ไค้ได้รับจึงต้องหนักยิ่งขึ้น เพราะถือວ่านนายทหารต้องประพฤติตนเป็นตัวอย่างในทางที่ดี หากแต่กลับออกคำสั่งให้ทหารประพฤติด้าว ความผิดครั้งนี้จึงถือเป็นการทำผิดซ้อน ๓ ชั้น^๓ อยางไรก็ตาม เป็นที่น่าสังเกตุว่าการชี้แจงความผิดของทหารในครั้งนี้ได้กล่าวย่อใน

^๑ คำสั่งกรมยุทธนาธิการ ที่ ๘๕/๕๓๘๓ วันที่ ๑๕ มิถุนายน ร.ศ. ๑๒๘
อ้างถึงใน ยุทธโกษ เลม ๑๗ ตอน ๑๐ (มิถุนายน ร.ศ. ๑๒๘): ๘๐๕ - ๘๑๐.

^๒ "การชี้แจงความว่าควยวินัยทหาร," ยุทธโกษ, ฉบับเดียวกัน.

^๓ เรื่องเดียวกัน.

ตอนท้ายว่า "ไม่ใช่เพราะไปทำร้ายร่างกายของมหาดเล็กในสมเด็จพระบรมฯ เพราะหากไปทำร้ายร่างกายผู้อื่น จะเป็นชวานาชาวสวน หรือผู้ใด ๆ ก็ดี คงต้องได้รับโทษหนักอย่างเดียวกัน"^๑

ความพยายามที่จะอธิบายถึงสาเหตุของความผิดของทหารในครั้งนั้นว่าเป็นเพราะทหารทำผิดวินัยมิได้ลงโทษด้วยความล่าเอียงถือพวกพ้อง หากแต่ก็มีใ้ช่วยให้ความรู้สึกของทหารดีขึ้นแต่อย่างใด ทหารกลุ่มที่ได้รับรู้การลงโทษเพื่อนทหารด้วยกันในครั้งนั้น ต่างยังมีความเจ็บแค้นฝังใจอยู่โดยตลอดมา ทหารส่วนใหญ่จะมีความรู้สึกว่าเป็นการลงโทษทหารของชาติโดยสาเหตุอันมิบังควร เพราะถือว่าทหารนั้นเป็นผู้ที่ทำประโยชน์ให้กับประเทศชาติ โดยเฉพาะ ร.อ. สม เจริญ เป็นผู้ที่ไปร่วมปราบกบฏเงี้ยว ในขณะที่มหาดเล็กนั้นเป็นเพียงคนรับใช้ส่วนตัวของพระมหากษัตริย์เท่านั้น^๒ นับจากเหตุการณ์ในครั้งนั้นเป็นต้นมา ทหารต่างพากันคิดว่า พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีความล่าเอียงอาฆาตทหารอยู่เสมอ^๓

เหตุการณ์ในปี พ.ศ. ๒๔๕๒ (ร.ศ. ๑๒๘) ได้สร้างความรู้สึกสะเทือนใจต่อทหารของชาติเป็นอย่างมาก ตามบันทึกของ ร.ต. เจริญ และ ร.ต. จริญญา ไค้กล่าว

^๑ เรื่องเดียวกัน.

^๒ ร.ต. เจริญ ศรีจันทร์ และ ร.ต. เนตร พูนวิวัฒน์, กบฏ ร.ศ. ๑๓๐,

^๓ หจข., เอกสาร ร. ๖ บ. ๑๗/๑ คำชี้แจง ร.ต. กิมสู่น ๒๒ เมษายน

ถึงเหตุแห่งความไม่พอใจที่เพื่อนทหารถูกลงโทษด้วยการเข้าชื้อคาเขี่ยนหลัง* ว่าวิธีการลงโทษเป็นแบบของจารีตนครบาล อันเป็นเรื่องที่รัฐบาลได้ยกเลิกไปแล้ว ประกอบกับในเวลานั้นเป็นระยะเวลาที่ประเทศไทย มีประมวลกฎหมายอาญาเพียงอารยประเทศใช้แล้ว หากแต่การนำเอาประเพณีอันด้าสมัยกลับมาใช้นั้นก็เนื่องมาแต่สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช ทรงยืนยันที่จะให้มีการเขี่ยนหลัง มิฉะนั้นจะทรงลาออกจากตำแหน่งพระราชทายาท ทำให้รัชกาลที่ ๕ ต้องทรงยินยอมตามพระประสงค์ คำอธิบายดังกล่าว น่าจะเป็นเรื่องของความรู้สึกขัดแย้งภายในจิตใจมากกว่าความถูกต้องด้วยเหตุผล เพราะตามข้อเท็จจริงนั้นการประกาศใช้ประมวลกฎหมายอาญาเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๑ (ร.ศ. ๑๒๗) ซึ่งได้ระบุถึงลักษณะของความผิดทางอาญา และวิธีการลงโทษไว้โดยละเอียด เช่น ความผิดที่ว่าด้วยการประทุษร้ายแก่ชีวิตและร่างกายผู้อื่นนั้น ได้กำหนดโทษสูงสุดในกรณีที่ถูกประทุษร้ายบาดเจ็บสาหัสหรือตองทุพพลภาพ ผู้กระทำผิดต้องมีโทษจำคุกตั้งแต่สองปีขึ้นไปถึง ๗ ปี หรือการประทุษร้ายที่เกิดจากการวิวาทกันผู้ผิดต้องรับโทษจำคุกไม่เกินกว่า

* การลงโทษด้วยวิธีนี้ ผู้ได้รับโทษต้องนั่งเหยียดขาเข้าชื้อคา ชื่อคือเครื่องจองจำทำด้วยไม้ มีทองสำหรับสอดเท้าเข้าไปแล้วตอกด้วยลิ้มไม้ให้กระดูกกระดูก ส่วนคานั้น เป็นไม้ ๒ อัน เหมือนกับคีมปลา หนีบคอไว้ มัดหัวท้ายไม่ให้ศีรษะโคลงไปมา แล้วสอดสองมือเข้าไปในคานแล้วโยงไว้กับข้อ ผู้กั้นเอาด้วยเชือกหนึ่งครึ่งไว้กับหลักคาน หลังจนกระทั่งหลังโคง เพื่อให้รับหวายไค้เต็มที วิธีเขี่ยนจะมีราชมัล ๒ คน ยืนเขี่ยนทางขวาคนหนึ่ง ทางซ้ายคนหนึ่ง ลงหวายสลับกันคนละที่จนครบ ๓๐ ที การลงหวายแต่ละครั้งจะต้องให้มีเลือดกระเซ็นออกมา.

ร.ศ. เกรียงกู ศรีจันทร์ และ ร.ศ. เนตร พูนวิวัฒน์, กบฏ ร.ศ. ๑๓๐, หน้า ๔๔ - ๔๕.

๑ ปี และปรับไม่เกิน ๒๐๐ บาท เป็นต้น^๑ การประกาศใช้กฎหมายลักษณะอาชญา^๑ นี้ มีผลให้พระราชบัญญัติและกฎหมายเก่าต่าง ๆ^๒ ต้องยกเลิกไป ซึ่งเท่ากับว่าการลงโทษแบบจารีตนครบาลต้องสิ้นสุดลงด้วย อย่างไรก็ตามกฎหมายฉบับนี้มีข้อยกเว้นว่าไม่ลบด่างกฎหมายที่ไว้เฉพาะศาลกระทรวงวัง ศาลกระทรวงธรรมการ ศาลทหารบก และศาลทหารเรือ^๓ ตามข้อยกเว้นข้างต้นนี้ ความผิดและการลงโทษทหารจึงยังคงต้องยึดกฎเกณฑ์เดิม คือ พระราชกำหนดกฎหมายทหารซึ่งเริ่มใช้มาแต่ปี พ.ศ. ๒๔๐๖ และยังมีได้มีการปรับปรุงแก้ไขแต่ประการใด ตามพระราชกำหนดดังกล่าวได้ระบุดังลักษณะความผิดและวิธีการลงโทษไว้อย่างละเอียด บทลงโทษทางหนึ่งก็คือการเขียน โดยกำหนดไว้สูงสุดคือเขียนไม่เกิน ๓๐ ที^๔ เพราะฉะนั้นการที่ทหารถูกลงโทษด้วยการเขียนดังจึงมิใช่เรื่องที่ขัดแย้งกับตัวบทกฎหมายแต่ประการใด ความไม่พึงพอใจของทหารต่อเหตุการณ์ในครั้งนั้นจึงน่าจะเป็นเรื่องของความสะเทือนใจมากกว่าการ

^๑ร.ศ.ท. เสถียร ลายลักษณ์ และคนอื่น ๆ, "กฎหมายลักษณะอาชญา," ประชุมกฎหมายประจำศก ๒๒ (พระนคร: โรงพิมพ์พระจันทร์, ๒๔๗๗): ๑๐๔-๑๑๑.

^๒กฎหมายที่ยกเลิกโดยกฎหมายลักษณะอาชญา มี กฎหมายลักษณะโจร กฎหมายลักษณะอาญาหลวง อาญาราษฎร์ กฎหมายลักษณะวิวาท กฎหมายลักษณะข่มขืน ล่วงประเวณี พระราชบัญญัติลักษณะหมั้นประมาท ประกาศลักษณะฉ้อ.

^๓เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๑.

^๔ร.ศ.ท. เสถียร ลายลักษณ์ และคนอื่น ๆ, "ประกาศพระราชกำหนดกฎหมายทหาร จ.ศ. ๑๒๕," ประชุมกฎหมายประจำศก ๗: ๑๗ - L๐.

ความผิดที่ถือว่าร้ายแรงต้องถูกลงโทษเขียนหลังถึง ๓๐ ที คือโทษฐานเอาคนอื่นมา แต่งตัวปลอมเป็นทหารมาฝึกแทนตน และโทษฐานนินทาคามูดนายด้วยคำหยาบ.

คำนึงถึงความถูกต้องในหลักการ ทหารต่างถือกันว่าการถูกลงโทษด้วยการเขียนหลัง เป็นความอัปยศ^๑ เป็นการเสื่อมเสียเกียรติของชายชาตินักรบตลอดทั้งวงศ์ตระกูล^๒

บทเรียนในครั้งนั้นถือเป็นเรื่องฝังใจของเหล่าทหารโดยตลอดมา ภายใน กองทัพได้มีการเรียกร้องให้นายทหารระดับผู้บังคับบัญชาเพิ่มความกวดขันในการอบรม สั่งสอนเรื่องวินัยแก่ทหารทั้งปวง เพื่อจะคงมิได้ "รับพระราชอาญาเข้าหลังเข้าคา อันถือเป็นเรื่องน่าสยดสยองยิ่งนัก"^๓ และเพื่อป้องกันมิให้ทหารถูกลงโทษด้วยวิธีการ อันน่าอัปยศอีกเป็นคำรบสอง กองทัพบกจึงได้เสนอร่างประมวลกฎหมายอาญาทหาร และกฎว่าด้วยอำนาจลงอาญาทหารบกขึ้นในปี พ.ศ. ๒๔๕๓ (ร.ศ. ๑๒๕) และได้นำ ขึ้นทูลเกล้าฯ ถวาย รัชกาลที่ ๖ ทรงมีพระราชดำริชอบและโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศ ใช้กฎหมายฉบับนี้ได้ตั้งแต่เดือนเมษายน พ.ศ. ๒๔๕๔ (ร.ศ. ๑๓๑) เป็นต้นไป^๔ ตามกฎข้อบังคับว่าด้วยการลงอาญาทหารนั้นได้อธิบายลักษณะความผิดทางวินัยทหาร^๕ พร้อมทั้งข้อกำหนดการลงโทษทางวินัยไว้ ๗ สถานด้วยกันคือ โขย จำขัง ชัง เคียด

^๑ ยุทธโกษ เล่ม ๑๗ ตอนที่ ๑๐ (มิถุนายน ร.ศ. ๑๒๔): ๘๐๕ - ๘๑๐.

^๒ ร.ศ. เกรียงกู ศรีจันทร์ และ ร.ศ. เนตร พูนวิวัฒน์, กฎ ร.ศ. ๑๓๐, หน้า ๑๔๗ - ๑๔๘.

^๓ ยุทธโกษ เล่ม ๑๗ ตอนที่ ๑๐ (มิถุนายน ร.ศ. ๑๒๔): ๘๐๕ - ๘๑๐.

^๔ หจข., เอกสาร ร. ๖ ก. ๒/๒ ถวายร่างประมวลกฎหมายอาญาทหารบก และกฎว่าด้วยอำนาจการลงโทษทหาร.

^๕ ความผิดต่อวินัยทหาร อาทิ ชักคำสั่งหรือไม่กระทำตามคำสั่งโดยฉันทัด คือ เกียจคร้าน หรือเดินเลื้อยคอหน้าที่ราชการ กล่าวความเท็จ หรือประพฤติกิริยา วาจาชั่ว ตลอดจนเสพยาสุราหรือเครื่องคองของเมาจนครองสติไม่ได้.

ซึ่งรวม กักขาม หัตถกรรม และภาคหัตถ์ พหารคนโคจะถูกลงโทษด้วยวิธีการโดยอ้อมขึ้น
 อยู่กับผู้นับตั้งบัญชาจะเห็นสมควร ที่น่าสังเกตก็คือการลงโทษโยยนั้น ได้มีการกำหนด
 ถึงวิธีการโยยไว้อย่างละเอียด เช่นระบุว่า การโยยนั้นให้โยยที่ขาควยไม้หรือหวายโค
 ไมเกิน ๑ เซนติเมตร และผู้ที่จะต้องรับโทษโยยจะต้องให้แพทย์ตรวจสอบสุขภาพก่อน
 หากเห็นว่าจะทนได้จึงให้ลงโทษโยย และเวลาโยยนั้นแพทย์จะต้องประจำอยู่ด้วย^๑
 มาตรการดังกล่าวนับเป็นความพยายามของกองทัพบกในการปรับปรุงกฎเกณฑ์ต่าง ๆ
 ทางทหารให้มีความรัดกุมและเหมาะสมกับสภาวะของบ้านเมืองที่เปลี่ยนแปลงไปในทาง
 อารยะ หากแต่ในค่านิยมความรู้สึกของทหารนั้น ต่างยังคงมีความหวาดระแวงอยู่โดย
 ตลอดจนมา เพราะในระบอบการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ พระเจ้าแผ่นดินยอม
 ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจเหนือกฎหมาย พระราชประสงค์ของพระองค์เป็นสิ่งที่ไม่มีใคร
 จะหักทวนได้ ดังเช่นกรณีของ ร.ท.แมน มหาคเด็กสาวที่ผู้เข้าร่วมเป็นสมาชิกคนหนึ่ง
 ของกลุ่ม ร.ศ. ๑๓๐ เมื่อทางราชการดำเนินการจับกุมแล้ว จึงนำความขึ้นกราบบังคม-
 ทูลรัชกาลที่ ๖ ยังผลให้ทรงพิโรธ ถึงกับมีข่าวว่าทรงมีพระราชกระแสรับสั่งให้ลงโทษ
 ฆาตกรรม ร.ท.แมน และเมื่อเจ้าศักรทราบบเรื่องถึงกับวิ่งเต้นเพื่อขอรับพระราชอาญา
 ควยวิธีอื่น ความทราบถึงรัชกาลที่ ๖ จึงมีรับสั่งฝากมาว่าพระองค์ทรงเล็งคิดที่จะ
 ฆาตกรรมแล้ว^๒ และในเวลาต่อมาคือราว พ.ศ. ๒๔๖๓ จึงได้มีพระบรมราชโองการ
 ให้ยกเลิกการใช้อาญาโยย^๓ เพราะทรงถือว่า "การโยยนั้นเป็นอาญาอันต่ำช้า ไม่

^๑ หจข., เอกสาร ร. ๖ ก. ๒/๒ เรื่องเดียวกัน.

^๒ ร.ศ. เจริญ ศรีจันทร์ และ ร.ศ. เนตร พูนวิวัฒน์, กบฏ ร.ศ. ๑๓๐,

หน้า ๑๔๙ - ๑๕๕.

^๓ ร.ศ.ท. เสถียร ลายลักษณ์ และคนอื่น ๆ, "ประกาศให้ยกเลิกอาญาโยยแก่
 ทหารบก," ประชุมกฎหมายประจำศก ๓๓ (พ.ศ. ๒๔๖๓): ๒๖๓.

สมควรแก่ทหารผู้มีหน้าที่ป้องกันรักษาพระมหากษัตริย์ ชาติ และ เมืองนคร"^๑ การลง
 อาญาโทษจึงเป็นอันยุติลงนับแต่นั้นมา

อนึ่ง การลงโทษด้วยการเขียนหลังนี้อาจถือได้ว่า เป็นพระราชนิยมอย่างหนึ่ง
 ของรัชกาลที่ ๖ ปรากฏการระคายคิ้วเกิดขึ้นบ่อยครั้งภายหลังที่ทรงขึ้นครองราชสมบัติ
 พวกข้าราชการสำนัก รวมทั้งพวกขุนละคร เป็นกลุ่มที่ได้รับโทษโดยการเขียนหลังมากที่สุด^๒
 ข้าราชการสำนักบางคนได้เสด็จออกการ ร.ศ. ๑๓๐ ฟังว่า หากเมื่อใดที่ไม่ทรงพอพระทัย
 ใคร ก็ทรงสั่งลงอาญาโทษทันที^๓ เช่น กรณีหลวงรักษานารถซึ่งหนังสือพิมพ์ฝรั่งชื่อ
 ลอยด์วีคลีนิวส์ ได้นำไปเขียนเป็นบทความ เรื่องมีอยู่ว่า ในการเตรียมงานพระราช-
 พิธีพระบรมราชาภิเษกสมโภชของรัชกาลที่ ๖ พิธีนี้กำหนดให้มีการ เล่นพ่อนรำถวาย
 หลวงรักษานารถข้าราชการสำนักผู้หนึ่ง ไม่ยินยอมที่จะให้ภรรยาของเขาเข้าร่วมแสดง
 พ่อนรำในครั้งนี้ ความทราบถึงรัชกาลที่ ๖ ทรงพิโรธเป็นอย่างมาก ถึงขนาดมีพระ-
 บรมราชโองการให้สั่งถอดยศบรรดาศักดิ์พร้อมทั้งเขียนหลังหลวงรักษานารถ ๓๐ ที่
 และให้นำตัวไปขังคุกเป็นเวลา ๑ ปี^๔ ผู้เขียนบทความเรื่องนี้ได้แสดงทัศนะในตอนท้าย

^๑ เรื่องเดียวกัน.

^๒ ร.ศ. เจริญ ศรีจันทร์ และ ร.ศ. เนตร พูนวิวัฒน์, กบฏ ร.ศ. ๑๓๐,
 หน้า ๒๑๔ - ๒๑๕.

^๓ เรื่องเดียวกัน.

^๔ หจข., เอกสาร ร. ๖ บ. ๑๗/๓ หนังสือที่ค้นได้จากบ้านหลวงวิมเนศร์,
 ขุนทวยหาญ, ร.ท.ชโล หนังสือพิมพ์คัลลอยด์วีคลีนิวส์ (๑๗ ธันวาคม, ค.ศ. ๑๙๑๑)
 Lloyd's Weekly News, Noble's Pretty Wife, King of Siam's
 Despotic Conduct of Royal Theatricals.

ว่า " เป็นเรื่องที่หวาดเสียวไม่เฉพาะแต่ชาวยุโรปในกรุงสยามเท่านั้น หากแต่รวมไปถึงคนไทยชั้นสูงด้วย"^๑ กรณีของหลวงรักษานารดเป็นเรื่องที่โจษขานกันไปทั่ว โดยเฉพาะทหารกลุ่ม ร.ศ. ๑๓๐^๒ ทหารบางคนได้หยิบยกเอาประเด็นที่รัชกาลที่ ๖ สั่งลงโทษเขียนหลังหลวงรักษานารด เป็นตัวอย่างการกระทำที่กษัตริย์ของพระเจ้าแผ่นดิน^๓ และถือเป็นสาเหตุประการหนึ่งที่ทหารต้องปฏิวัติเปลี่ยนแปลงระบบการปกครองประเทศ เพื่อขจัดการกดขี่ให้หมดสิ้นไป

ข. ความเปลี่ยนแปลงในกรมทหารมหาดเล็กราชที่ ๑ รักษาพระองค์

คงได้กล่าวไว้แล้วในบทแรกว่า กรมทหารมหาดเล็กรักษาพระองค์ เป็นกรมทหารที่ตั้งขึ้นในสมัยรัชกาลที่ ๕ ทั้งยังได้พระราชทานพระมหากุณาธิคุณแห่งพระบรมราชตระกูลมากกว่ากรมกองทหารอื่น ๆ^๔ การที่รัชกาลที่ ๕ ทรงให้ความไว้วางพระราชหฤทัยและทรงใช้ทหารมหาดเล็ก "ทำหน้าที่ประจำรักษาพระองค์อย่างใกล้ชิดเป็นที่สนิทเสน่หานั้น"^๕ นับเป็นการแสดงความสำคัญของกรมทหารแห่งนี้

^๑ เรื่องเดียวกัน.

^๒ หจท., เอกสาร ร. ๖ บ. ๑๓/๓ ทำให้การหลวงประชาทศธิฎาไชย นายทหารกองหนุนราชบุรี.

^๓ หจท., เอกสาร ร. ๖ บ. ๑๓/๓ รวบรวมจากคำให้การของนายร้อย นายสิบ และพลทหาร ที่อ้างถึงการสนทนา และการอบรมสั่งสอนพลทหาร.

^๔ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช, ตำนาน-กรมทหารมหาดเล็กราชที่ ๑ รักษาพระองค์, หน้า ๑๔๕.

^๕ รายละเอียดกล่าวไว้แล้วในบทที่ ๑.

ชัดเจนที่สุด แต่เมื่อถึงสมัยรัชกาลที่ ๖ บทบาทของกรมทหารมหาดเล็กได้เริ่มลดลง ทั้งนี้เพราะทรงมีคนอีกกลุ่มหนึ่งที่ทรงให้ความไว้วางพระราชหฤทัย และโปรดให้รับใช้ใกล้ชิดเกินกว่าข้าราชการบริวารกลุ่มอื่น ๆ กลุ่มคนเหล่านั้นคือ ข้าราชการสำนัก ซึ่งรัชกาลที่ ๖ ทรงถือว่าเป็นพวกพ้องของพระองค์โดยแท้ ส่วนทหารมหาดเล็กรักษาพระองค์ และกรมทหารแห่งนี้ทรงถือว่าเป็นของรัชกาลที่ ๕ เป็นองค์กรที่รัชกาลที่ ๕ ทรงตั้งขึ้น และเป็นกรมที่รับราชการสนองพระเดชพระคุณด้วยความจงรักภักดี เป็นที่สมพระทัยของ สมเด็จพระบรมชนกนาถโดยตลอดมา เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงตั้งกรมนี้ สวรรคต รัชกาลที่ ๖ จึงทรงพระราชดำริ เห็นสมควรที่จะยกกรมนี้ถวายแด่สมเด็จพระบรมชนกนาถสืบไปชั่วกาลปาวสาน ด้วยเหตุผลดังกล่าวจึงทรงพระราชทานนามกรมทหารมหาดเล็กเพื่อเป็นอนุสรณ์แด่รัชกาลที่ ๕ ว่า "กรมทหารมหาดเล็กรักษาพระองค์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว"^๒ และให้ใช้อักษรพระบรมนามาภิไธยย่อ จ.ป.ร. ติดที่บาเลื่อยศเป็นสัญลักษณ์ พร้อมทั้งก็ทรงมีพระบรมราชโองการ แต่งตั้งให้ สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงพิษณุโลกประชานาถ ทรงรับตำแหน่งผู้บังคับการกรมทหารมหาดเล็กรักษาพระองค์ สืบแทนพระองค์^๓ ซึ่งทรงมีพระราชภารกิจเพิ่มขึ้นหลังจากเสด็จขึ้นครองราชสมบัติ

^๑ หจข., เอกสาร ร. ๖ บ. ๓.๑/๖๔ เล่ม ๔ พระราชหัตถเลขา พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ถึงเจ้าพระยายมราช วันที่ ๔ มิถุนายน ร.ศ. ๑๓๐.

^๒ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช, ตำนานกรมทหารมหาดเล็ก ราชที่ ๑ รักษาพระองค์, หน้า ๑๔๕.

^๓ รัชกาลที่ ๖ เคยทรงดำรงตำแหน่งผู้บังคับการกรมทหารมหาดเล็กรักษาพระองค์ เมื่อครั้งยังเป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร, "ทรงมอบราชการกรมทหารราชที่ ๑ มหาดเล็กรักษาพระองค์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว," ยุทธโฆษ เล่ม ๑๔ ตอนที่ ๒ (พฤศจิกายน ร.ศ. ๑๒๕): ๔๔ - ๕๔.

ความสำคัญของกรมทหารมหาดเล็กรักษาพระองค์ในสมัยรัชกาลที่ ๖ จึงเป็น แต่เพียงอนุสรณ์แห่งองค์ที่รัชกาลที่ ๕ ทรงตั้งขึ้น ในขณะที่พระมหากษัตริย์พระองค์ใหม่ จะทรงสร้างคนกลุ่มใหม่ขึ้นทำหน้าที่ถวายความอารักขาแทน เช่น ทหารรักษาวัง และ มหาดเล็ก เป็นต้น

ค. ตั้งกรมทหารรักษาวัง

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดระเบียบราชการต่าง ๆ ขึ้นในกระทรวงวัง นับแต่แรกที่พระองค์เสด็จขึ้นครองราชสมบัติ ราชการที่ทรงจัดขึ้นนั้น มีทั้งการตั้งกรมกองอย่างใหม่ ๆ^๑ กรมทหารรักษาวังนับเป็นกรมอย่างใหม่ที่ตั้งขึ้นในสมัยของพระองค์ ทั้งนี้โดยทรงยกกรมวังนอก ซึ่งเคยทำหน้าที่รักษาพระราชวังชั้นนอกทั่วไป ขึ้นเป็นกรมทหารรักษาวัง^๒ และได้พระราชทานนามใหม่ ใน พ.ศ. ๒๔๕๖ ว่า "กรมทหารรักษาวังของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว"^๓

หน้าที่ของทหารรักษาวังก็เช่นกันกับทหารชาววัง^๔ หากแต่การจัดระเบียบราชการในกรมนี้นับเป็นการสร้างปัญหาประการหนึ่งให้กับกองทัพบก ทำให้เกิดความ

^๑ กรมที่ตั้งขึ้นใหม่ในกระทรวงวัง มี กรมพระนิติศาสตร์ กรมศิลปากร กองรับแขก.

^๒ หจข., เอกสาร ร. ๖ ว. ๗/๑ ตั้งกรมทหารรักษาวัง.

^๓ "ประกาศพระราชทานนามกรมทหารรักษาวัง," ประชุมกฎหมายประจำศก ๒๖ (พ.ศ. ๒๔๕๖) : ๑๘.

^๔ เป็นชื่อเรียกข้าราชการกรมวังนอก.

สืบสนในหมู่ทหาร แมแต่พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงนครไชยศรีสุรเดช เสนาบดี
 กลาโหมเอง ก็ยังทรงเข้าพระทัยผิดในเรื่องการปกครองและความคุม เพราะไม่ทรง
 แน่พระทัยว่าทหารในกรมนี้สังกัดฝ่ายใด ปัญหาตั้งกลาวนี้ได้รับพระราชทานคำอธิบาย
 จากรัชกาลที่ ๖ ว่า ทหารรักษาวังเป็นกองทหารอิสระกองหนึ่ง สังกัดกระทรวงวัง
 ในด้านการปกครอง บังคับบัญชาเหมือนอย่างตำรวจภูธรขึ้นกับกระทรวงมหาดไทย
 ในขณะที่เดียวกันก็ถือว่าทหารรักษาวังเป็นส่วนหนึ่งของทหารบก กระทรวงกลาโหมมี
 อำนาจตรวจตราดูแลให้ เป็นไปตามระเบียบของกองทัพบก เพราะฉะนั้นการขอเลื่อนยศ
 หรือบำเหน็จใจ ๆ ของทหารรักษาวังจึงต้องเสนอต่อกระทรวงวัง โดยให้เสนาบดี
 กระทรวงวังบอกไปยังเสนาบดีกลาโหมอีกทีหนึ่ง^๑ ลักษณะเช่นนี้จึงเท่ากับว่าทหาร
 รักษาวังมิได้อยู่ใต้งบังคับบัญชา หรือขึ้นสังกัดกระทรวงกลาโหม^๒ คงมีหน้าที่เพียงแต่เป็น
 คุรุผู้ดูแลการฝึกหัด เพื่อให้ถูกต้องตามวิธีการของทหารเท่านั้น

ความสำคัญของทหารรักษาวังจะเพิ่มมากยิ่งขึ้นภายหลังเหตุการณ์ ร.ศ. ๑๓๐
 ซึ่งจะได้อธิบายโดยละเอียดในตอนที่ว่าด้วยผลที่เกิดจากการกบฏในปี ร.ศ. ๑๓๐

๓. พระราชจริยวัตรบางประการของรัชกาลที่ ๖

ปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้ทหารคิดปฏิวัติในปี ร.ศ. ๑๓๐ (พ.ศ. ๒๔๕๔)
 คือ พระราชจริยวัตรของรัชกาลที่ ๖ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องที่ไม่โปรดการแสดงละคร หรือ
 การจำกัดพระองค์อยู่ในราชสำนัก ซึ่งแวดล้อมด้วยข้าราชการที่เป็นชายล้วน สิ่งเหล่านี้
 ล้วนแล้วแต่เป็นเรื่องที่ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ไม่พอใจ ต่างพากันตกใจเพราะถือว่าขัดกับ
 ชาติศักราชประเพณี^๓ ทั้งยังทำให้ราษฎรเริ่มรู้สึกเสื่อมถอยความนิยมในพระมหากษัตริย์

^๑ หจข., เอกสาร ร. ๖ ก. ๑/๑๗ เรื่องยศนายทหารรักษาวังกับยศ
 ทหารบก.

^๒ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์, เจ้าชีวิต, หน้า ๕๘๖.

พระองค์ใหม่^๑ พระราชจริยาวัตรของรัชกาลที่ ๖ นั้นถือได้ว่าเป็นเรื่องสืบเนื่องมาแต่ครั้ง^๒ที่พระองค์ยังทรงดำรงตำแหน่งเป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช ช่วงเวลาในตอนนั้น นับเป็นสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยให้ทรงมีพระราชจริยาวัตรในทางการละเล่นได้ตามพระทัย ทั้งยังอยู่ในฐานะและวัยอันยากที่ใครจะห้ามปรามได้ ภูมิหลังของพระองค์ก่อนที่จะเสด็จขึ้นครองราชย์นับเป็นตัวกำหนดพระราชจริยาวัตรของพระองค์ประการหนึ่ง

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชสมภพ เมื่อ วันที่ ๑ มกราคม พ.ศ. ๒๔๒๓ ทรงเป็นพระราชโอรสพระองค์ที่ ๒๔ ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระองค์ที่ ๒ ในสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ เมื่อพระชนมายุได้ ๑๓ พรรษา ได้เสด็จพระราชดำเนินไปทรงศึกษาวิชาทหารเรือ ณ ประเทศอังกฤษ หลังจากนั้นเพียงปีเศษ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ ได้สวรรคตลงใน พ.ศ. ๒๔๓๓ พระองค์จึงได้รับสถาปนาเป็นสยามมกุฎราชกุมาร สืบต่อมา เมื่อวันที่ ๑๓ มกราคม ในปีเดียวกัน^๒ พระองค์ทรงสำเร็จการศึกษาวิชาทหารจากโรงเรียนนายร้อยแซนเฮิสต์ และทรงศึกษาเพิ่มเติมทางด้านอักษรศาสตร์ ณ วิทยาลัยไครสต์เชิร์ช มหาวิทยาลัยออกซฟอร์ด รวมเวลาที่ทรงศึกษาในต่างประเทศ ประมาณ ๕ ปีเศษ จึงเสด็จกลับเมืองไทยในฐานะองค์รัชทายาท

การที่ต้องเสด็จจากเมืองไทยไปแต่ยังทรงพระเยาว์ และใช้ชีวิตอยู่ในต่างประเทศเป็นเวลานาน ทำให้ทรงเห็นห่างกับพระประยูรญาติ และข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ ส่วนเรื่องราชการแผ่นดินนั้น กล่าวได้ว่าเมื่อพระองค์เสด็จกลับเมืองไทย ราชการส่วน

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^๑ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๔๐ - ๕๔๑.

^๒ หจช., เอกสาร ร. ๕ ว. ๒๒/๒ ร่างพระราชโอรสเลขพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ถึงเจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ.

ใหญ่จะมีพระบรมวงศานุวงศ์ชั้นผู้ใหญ่ทำหน้าที่ดูแลรับผิดชอบอยู่แล้ว พระองค์จึงแทบจะไม่ต้องกังวลกับราชการงานเมืองแก่ประการใด^๑ คงมีหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติแต่เพียงช่วยราชการส่วนพระองค์ตามแต่สมควร แต่สมเด็จพระบรมชนกนาถจะมีพระบรมราชโองการ ประกอบกับในฐานะที่ทรงเป็นพระรัชทายาท จึงมิได้มีราชการประจำแน่นอนเช่นเจ้านายฝ่ายหน้าพระองค์อื่น ๆ สภาพแวดล้อมดังกล่าวทำให้ทรงมีเวลาว่างมากพอที่จะคิดการละเล่นได้ตามความพอพระทัย ผลก็คือพระองค์ทรงใช้ชีวิตอยู่ท่ามกลางมหาดเล็ก และทรงเริ่มกิจกรรมต่าง ๆ ที่โปรดให้มีขึ้น เช่น การเล่นซอนหา ซิงนาง คัมภีร์คัมภีร์ โขน ละคร การชอมรบ เป็นต้น^๒ จมื่นอมรรตฤณารักษ์ (แจ่ม สุนทรเวช) ข้าราชการสำนักท่านหนึ่งในสมัยรัชกาลที่ ๖ ได้บรรยายสภาพของพระราชวังสราญรมย์ในสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช ครั้นนั้นว่าเสมือนกับ "ชมรมที่ก่อกำเนิดวัฒนธรรมใหม่ที่ทรงจดจำมาจากต่างประเทศ"^๓ ข้าราชการของรัชกาลที่ ๖ ตั้งแต่ครั้งยังเป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช จึงเป็นที่รวบรวมของการละเล่นและความสนุกสนานทั้งปวง

กิจกรรมการละเล่นต่าง ๆ ดังกล่าวมาแล้วนั้น มีบางเรื่องที่ทรงให้ความสนใจสนับสนุนและทะนุบำรุงให้เจริญรุ่งเรืองยิ่งขึ้นเมื่อทรงขึ้นครองราชสมบัติ เช่น เรื่อง โขนละคร การชอมรบ เสือป่า ซึ่งถือกันว่าเป็นกิจกรรมระดับชาติ ที่ก่อให้เกิดความไม่พึงพอใจในกลุ่มคนส่วนใหญ่ในเวลาต่อมา

^๑จมื่นอมรรตฤณารักษ์, พระราชกรณียกิจสำคัญในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว : พระบรมราชาไชยบายทางการเมือง (พระนคร: องค์การการค้าของ-คหกรรมสภา, ๒๕๑๕), หน้า ๕.

^๒จันทร์รัตน์ ประวาลปัทม์, "การเปรียบเทียบราชสำนักในสมัยรัชกาลที่ ๕ และรัชกาลที่ ๖" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๑), หน้า ๖๓๐.

^๓จมื่นอมรรตฤณารักษ์, พระบรมราชาไชยบายทางการเมือง, หน้า ๕.

ก. การแสดงโขนละคร

รัชกาลที่ ๖ โปรดทอดพระเนตรการแสดงละครพูดแต่เมื่อครั้งประทับทรงศึกษา ณ ประเทศอังกฤษ^๑ เมื่อเสด็จกลับเมืองไทยจึงทรงแปลบทละครของอังกฤษและฝรั่งเศสมาเป็นภาษาไทย และยังทรงพระราชนิพนธ์ละครพูดไทยแท้ ๆ รวมทั้งบทพากษ์โขนอีกด้วย เฉพาะบทพระราชนิพนธ์ละครของพระองค์มีประมาณ ๑๐๐ กว่าเรื่อง ทรงใช้พระนามแฝงต่าง ๆ กัน นอกจากจะทรงพระราชนิพนธ์บทละครแล้วยังทรงจัดให้มีการแสดงละครอยู่บ่อยครั้ง ถึงขนาดโปรดให้มีการปลูกโรงละครขึ้นที่พระราชวังสราญรมย์ ขนาดจุคนดูได้ ๑๐๐ คนเศษ ทรงให้ชื่อว่าโรงละครทวีปัญญา^๒

กิจกรรมโขนละครยังคงมีอยู่เรื่อยมา และทรงสนับสนุนให้เจริญรุ่งเรืองยิ่งขึ้นเมื่อขึ้นครองราชสมบัติ โดยเริ่มแต่ทรงตั้งกรมมหรสพขึ้นใน พ.ศ. ๒๔๕๕ กรมนี้ถือว่าเป็นราชการในพระองค์ อยู่ในบังคับบัญชาของสภาจางวางมหาดเล็ก ซึ่งมีเจ้าพระยารามราฆพ (ม.ล. เพ็ญ ทัตถะ) เป็นผู้บัญชาการกรมมหรสพนี้ มีหน้าที่ควบคุมฝึกหัดและจัดการแสดงต่าง ๆ โดยแบ่งออกเป็นกองโขนและละคร กองพิพากย์และเครื่องสายไทย กองพิสดุ (สำหรับเครื่องบรรเลง) และกองช่าง ซึ่งประกอบด้วยช่างเขียน ช่างถ่ายรูป เป็นต้น การฝึกโขนละครถือเป็นงานหลักประจำประการหนึ่งของข้าราชการสำนัก^๓ ส่วนพระองค์เองก็ทรงให้ความสนพระทัยกับเรื่องของโขนละครโดยตลอดมา แม้ว่าจะมีราชการแผ่นดินในฐานะที่ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ แต่ก็ทรงสละเวลาให้แก่งานค่านี้อย่างเต็มที่

^๑ พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์, เจ้าชีวิต, หน้า ๕๔๖.

^๒ จันทรรัตน์ ประวาลมัทย์, พระบรมราชาไชยบายทางการเมือง, หน้า ๔.

^๓ จันทรรัตน์ ประวาลมัทย์, "การเปรียบเทียบราชสำนักในสมัยรัชกาลที่ ๕ และรัชกาลที่ ๖", หน้า ๑๓๐.

อย่างสม่ำเสมอ^๑ ทั้งในค่านการทรงบทพระราชนิพนธ์ อำนวยกาแสดง กำกับกาแสดง ตลอดจนทรงรวมแสดงควย คณะละครของพระองค์รู้จักกันในนามของ "คณะละครศรีอยุธยา"^๒ มีการแสดงในโอกาสต่าง ๆ กัน ทั้งที่ให้ดูเปล่า ๆ และเก็บเงินบำรุงการกุศล

การที่ทรงให้ความสนับสนุนทะนุบำรุงการโขนละครในทางต่าง ๆ ดังกล่าวมาแล้วนั้น ได้ก่อให้เกิดทั้งผลดีและผลเสีย กล่าวคือ ด้านผลดี ในสมัยของพระองค์ ได้ชื่อว่าการละครรุ่งโรจน์มากที่สุด มีคณะละครอาชีพและสมัครเล่นเกิดขึ้นหลายราย ทั้งที่เป็นของพระบรมวงศานุวงศ์ เช่น คณะวิมานนฤมิตร ของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ ละครของเอกชนกมี คณะปราโมทย์ ของพระโสภณอักษรกิจ (เล็ก สมิตศิริ) คณะเสรีสำเรึง คณะแม่มูนาค เป็นต้น^๓ ด้านผลเสียที่เกิดขึ้นก็คือ การที่พระองค์เสด็จขึ้นเวทีแสดงละครเองนั้น นับเป็นภาพที่แปลกประหลาดสำหรับคนไทย เป็นเรื่องที่คนไทยยังรับไม่ได้ แม้แต่ชาวต่างประเทศก็ยังได้ตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับ พระราชจริยวัตรของพระองค์ไว้ว่า "การที่ทรงหลงใหลในการเล่นละครของพระองค์นี้ ล้วนแล้วแต่ชาวสยามเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งพวกชนชั้นสูงต่างไม่รู้ถึงคุณค่า ซ้ำยังเป็นกาบากล่ำปากที่จะทำให้เห็นเป็นเรื่องสนุกสนาน..."^๔ นอกจากจะ

^๑ เรื่องเดียวกัน.

^๒ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์, เจ้าชีวิต, หน้า ๕๕๖.

^๓ จมื่นอมรรตุนารักษ์, นามแฝงของมหาบุษย์ (พระนคร: องค์การคำของคุรุสภา, ๒๕๑๗), หน้า ๑๒๘.

^๔ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์, เจ้าชีวิต, หน้า ๕๖๖.

^๕ สถาบันไทยคดีศึกษา, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, FO. 371/1474, "Annual Report of Siam, 1911 : Personalities of King Rama VI".

ก่อให้เกิดผลลบทางทัศนคติของคนไทยแล้ว กิจกรรมด้านโขนละครของพระองค์ยังส่งผลกระทบต่อราชการแผ่นดินอีกด้วย ตามคำบอกเล่าของพระยาอนิรุทธเทวา (ม.ล.ฟื้น พึ่งบุญ) ถึงการปฏิบัติพระราชกิจประจำวันของพระองค์ พอสรุปได้ว่า ทรงใช้เวลาส่วนใหญ่ในแต่ละวันไปกับการทรงพระอักษรและการละเล่นต่าง ๆ ดังจะได้นำรายละเอียดเกี่ยวกับตารางเวลาการปฏิบัติพระราชกิจมาแสดงไว้ ณ ที่นี้ คือ

เวลา ๑๑.๐๐ - ๑๑.๓๐ น. บรรทมตื่น เสวยเครื่องเช้าตามลำพังที่ เสด็จยังข้างห้องพระบรรทม ทรงเครื่องแล้วเสด็จเข้าห้อง ทรงพระอักษร ราชเลขาธิการ เข้าเฝ้าถวายหนังสือราชการงานแผ่นดินอยู่จนถึง เวลาเสวยเครื่องกลางวันใหญ่

เวลา ๑๓.๐๐ - ๑๓.๓๐ น. เสวยกลางวันอย่างไทย เสวยเสร็จราว ๑๕.๐๐ น. บางวันเสนาบดีกระทรวงวัง เข้ากราบบังคมทูลเรียนพระราชปฏิบัติในเรื่องพระราชพิธีต่าง ๆ ในตอนเสวยแล้ว แล้วเสด็จประทับในห้องทรงพระอักษรจนถึง เวลาเย็น

เวลาบ่ายราว ๑๗.๐๐ น. เสด็จลงทรงการเดินต่าง ๆ มีเทนนีสาวเคอร์ หรือแบคมินตัน เสด็จออกพระกำลังกายแล้วเสวยเครื่องว่างต่าง ๆ และเสด็จขึ้นราว เวลาบ่ายค่ำครึ่ง ถ้ามีการพระราชพิธีหรืองานพิเศษก็ไม่เสด็จลงสนาม

ย่ำค่ำครึ่ง เสด็จขึ้นแล้วทรงนำ ทรงเครื่องเสด็จเข้าห้องทรงพระอักษร จนถึงเวลาเย็นเสวย

๑พระยาอนิรุทธเทวา (ม.ล.ฟื้น พึ่งบุญ ณ อยุธยา) "พระราชานุกิจ รัชกาลที่ ๖," อ้างถึงใน ประยูรช สิริพันธ์, พระมหากษัตริราชเจ้า (พระนคร: กรุงเทพมหานครพิมพ์, ๒๕๑๗), หน้า ๗ - ๘.

เวลา ๒๐.๓๐ น. เสด็จลงประทับโต๊ะเย็นพร้อมด้วยข้าราชการบริพาร มีข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ ทั้งในราชสำนักและนอกราชสำนักบางคน เสวยแล้ววางวันทรงบิลเลียดหรือไพบริคจ์ บางวันมีขอมละคร

เวลา ๒๔.๐๐ น. เสวยเครื่องว่างแล้วเสด็จขึ้นเวลาราว ๑.๐๐ น. บางคืนก็ตีกว่านี้ ทรงบูชาพระรัตนตรัยและเทพเจ้าแล้วเสด็จเข้าที่พระบรรทม

เรื่องเวลาเสด็จขึ้นบรรทมของรัชกาลที่ ๖ นั้น จมื่นอมรรตุนารักษ์ ได้กล่าวไว้ว่า ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่โปรดการอยู่ตึก โดยจะทรงใช้เวลากลางคืนซึ่งว่างจากพระราชกิจแล้วนั้น ขอมละครหรือโขน บางวันก็เสด็จทอดพระเนตรละครที่มีผู้กราบบังคมทูลเชิญ หรือมิฉะนั้นก็ทรงไพบริคจ์กับข้าในพระองค์ ประทับอยู่จนถึงราว ๕.๐๐ น. จึงเข้าบรรทม^๑ เหตุที่ทรงอยู่ตึกและบรรทมในตอนรุ่งเช้า นั้น มีพระบรมราชาธิบายว่า ทรงถือเป็นหน้าที่ของพระเจ้าแผ่นดินผู้เป็นประมุขของประเทศจะต้องทำหน้าที่รักษาความสุข และระแวดระวังภัยให้กับประชาชนและประเทศชาติ เพราะภัยของประเทศที่จะมีขึ้นเพื่อโค่นล้มรัฐบาลนั้น จะถือเอาตอนตึกนี้ทำการปฏิวัติ^๒

อย่างไรก็ตาม พระบรมราชาธิบายของพระองค์จะมีได้สอดคล้องกับความเข้าใจของบางคนแต่ประการใด เสียงโงะขานถึงพระราชจริยาวัตรในทางลบยิ่งทวีขึ้นตามกาลเวลา โดยเฉพาะในกุมภาพันธ์ ร.ศ. ๑๓๐ ทหารส่วนใหญ่จะมีความเห็นว่าการที่รัชกาลที่ ๖ ทรงฝึกฝนแต่การพ้อนรำ ไม่เอาใจใส่ราชการแผ่นดินนั้น นับเป็น

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^๑จมื่นอมรรตุนารักษ์, มหาดเล็กในท่าเนียบ (พระนคร: องค์การค้าของคุรุสภา, ๒๕๑๗), หน้า ๒๗.

^๒เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๘.

สาเหตุประการหนึ่งที่ทำให้บ้านเมืองทรุดโทรมลง^๑ และการที่เสนาบดี ข้าราชการ
ผู้ใหญ่ต้องไปเล่นโขนละครนั้น นับเป็นการกระทำที่ไม่เหมาะสม^๒ ทหารบางนายได้นำ
พระราชจริยาวัตรของรัชกาลที่ ๖ ไปเปรียบเทียบกับพระเจ้าแผ่นดินในประเทศอื่น ๆ
ตามที่คนได้เรียนรู้มาจากพงศาวดารของประเทศต่าง ๆ ตัวอย่างเช่น ประเทศเยอรมนี
มีพระเจ้าแผ่นดินที่เอาใจใส่ทหาร หาโอกาสมานอนในโรงทหาร เคียงละ ๑ อาทิตย์
หากแต่ "ประเทศไทยเรา พระเจ้าแผ่นดินชอบเล่นโขน ไม่เอาใจใส่ราชการ"^๓
ตามคำชี้แจงและคำให้การของทหารกลุ่ม ร.ศ. ๑๓๐ นับเป็นการสะท้อนภาพความ
ขัดแย้งภายในประเทศชาติได้เป็นอย่างดีว่า ในขณะที่ข้าราชการและผู้มีการศึกษา
ปรารถนาที่จะเห็นการพัฒนาประเทศ แต่ผู้ปกครองกลับให้ความสำคัญกับกิจกรรมต่าง ๆ
การกระทำของผู้ปกครองจึงสวนทางกับความต้องการของคนส่วนใหญ่ การต่อต้านจึง
เป็นเรื่องที่มีอาจจะหลีกเลี่ยงได้ในที่สุด

ข. รัชกาลที่ ๖ กับข้าราชการ

นอกจากพระราชจริยาวัตรที่โปรดการละเล่นต่าง ๆ ดังกล่าวมาแล้ว
รัชกาลที่ ๖ ยังทรงเก็บพระองค์อยู่แต่ในราชสำนักซึ่งแวดล้อมด้วยคณะราชสำนักซึ่งเป็น
ผู้ชายล้วน^๔ คนภายนอกส่วนใหญ่จะไม่มีโอกาสได้เฝ้าพระเจ้าอยู่หัวเท่าใดนัก แม้แต่

^๑ หจข., เอกสาร ร. ๖ บ. ๑๗/๑ คำให้การของ ร.ศ. บรรจง อ่างถึง
คำพูดของ ร.ท. จื่อ.

^๒ หจข., เอกสาร ร. ๖ บ. ๑๗/๑๒ ลายพระหัตถ์สมเด็จพระเจ้าฟ้า
จักรพงษ์ภูวนาถ กราบบังคมทูลรัชกาลที่ ๖ วันที่ ๖ มีนาคม ร.ศ. ๑๓๐.

^๓ หจข., เอกสาร ร. ๖ บ. ๑๗/๖ คำให้การ ร.ศ. ปุน ๔ มีนาคม
ร.ศ. ๑๓๐.

^๔ พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจตุจักรพงษ์, เจ้าชีวิต, หน้า ๕๕๐-๕๕๑.

พระบรมวงศานุวงศ์ชั้นสูงและพระอนุชาก็เกือบไม่ได้เข้าร่วมโศกเศร้าอย่างกันเองเลย
 แม้แต่ครั้งเดียว^๑ ราชสำนักของรัชกาลที่ ๖ นับเป็นเหตุประการหนึ่งที่ก่อความไม่พอใจ
 ให้กับทหารและประชาชนทั่วไป^๒ การประพาศศพนในทางหยิ่งผยองของข้าราชการ
 โดยการนำเอาพระมหากรุณาธิคุณของพระมหากษัตริย์ไปใช้ในทางที่ผิด เป็นเรื่องที่ทำให้
 เกิดความเสื่อมเสียถึงพระเกียรติยศ กิตติศัพท์ของพวกข้าราชการ นับเป็นเรื่องที่น่า
 อยู่ทั่วไปตั้งแต่ครั้งยังเป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช^๓ และเมื่อเสด็จขึ้นครองราชสมบัติ
 ราชสำนักของรัชกาลที่ ๖ ก็ดูจะเพิ่มความยิ่งใหญ่มากขึ้นทั้งในค่านิยมพลและการขยาย
 องค์กร^๔

^๑ เรื่องเดียวกัน.

^๒ ร.ศ. เจริญ ศรีจันทร์ และ ร.ศ. เนตร พูนวิวัฒน์, กบฏ ร.ศ. ๑๓๐,
 หน้า ๔๔.

^๓ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๓.

^๔ เท่าที่ผ่านมา พระมหากษัตริย์จะทรงใช้ข้าราชการสำนักฝ่ายในเป็นผู้ทำหน้าที่
 รับใช้ใกล้ชิดพระองค์ หากแต่สมัยรัชกาลที่ ๖ พระองค์จะทรงใช้ข้าราชการสำนักฝ่ายหน้า
 ทำหน้าที่แทน ดูรายละเอียดใน จันทรรัตน์ ประवालภิม, "การเปรียบเทียบราชสำนัก
 ในสมัยรัชกาลที่ ๕ และรัชกาลที่ ๖".

รัชกาลที่ ๖ ทรงมีราชสำนักของพระองค์เอง ตั้งแต่ครั้งยังเป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช ในบรรดาข้าราชการสำนักทั้งหมด^๑ มหาเด็กละจะเป็นกลุ่มที่รับใช้ใกล้ชิดพระองค์มากที่สุด ทั้งนี้เพราะเหตุที่ไม่ทรงสนพระทัยสตรีใดเป็นพิเศษ ตั้งแต่ครั้งยังเป็นองค์รัชทายาท และเมื่อขึ้นครองราชย์ก็ยังทรงครองความเป็นโสดอยู่เป็นเวลานาน^๒ มหาเด็กละในสมัยรัชกาลที่ ๖ จึงต้องรับหน้าที่ปฏิบัติดูแล ประกอบเครื่องเสวย จัดและปฏิบัติพระราชพิธีฝ่ายมหาเด็กละ ตลอดจนรักษาพระองค์ในที่โรฐาน^๓ เฉพาะหน้าที่ในประการหลังนี้ มหาเด็กละจึงมีสิทธิที่จะตรวจตราผู้ที่เข้าเฝ้า ถ้าเห็นว่าไม่เหมาะสมก็จะช่วยกีดกันเสียก่อน^๔ ข้อสังเกตในการปฏิบัติหน้าที่ของมหาเด็กละในสมัย

^๑ ข้าราชการสำนัก หมายถึง ผู้ที่ปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวกับราชการในองค์พระมหากษัตริย์ ข้าราชการสำนักจำแนกได้เป็น ๒ ประเภท คือ ข้าราชการสำนักฝ่ายหน้าซึ่งประกอบด้วยกรมต่าง ๆ เช่น กรมหมอ กรมภูษามาตา กรมชวาที่ กรมมหาเด็กละหลวง กรมล้อมพระราชวัง กรมตำรวจหลวง เป็นต้น ส่วนข้าราชการสำนักฝ่ายใน ประกอบด้วยสตรีล้วน รู้จักกันในนามของผู้หญิงชาววัง ข้าราชการสำนักฝ่ายในจะมีทั้งผู้ที่เป็นพระโอรส (ที่ยังไม่โสกันต์) พระธิดา และเจ้านายเชื้อพระวงศ์ชั้นสูง ทั้งยังมีบุตรหลานข้าราชการที่ทรงรับอุปถัมภ์ไว้ในพระบรมมหาราชวัง นอกจากนี้ยังรวมกลุ่มนางข้าหลวงและข้าทาสบริวาร ซึ่งทำหน้าที่รับใช้เจ้านายฝ่ายในด้วย.

^๒ จมื่นอมรรตคุณารักษ์, มหาเด็กละในทำเนียบ, หน้า ๑๘.

^๓ จันทรัตน์ ประวาลปัทม์, "การเปรียบเทียบราชสำนักในสมัยรัชกาลที่ ๕ และรัชกาลที่ ๖", หน้า ๑๕๘.

^๔ ม.จ.รัชชวลิต เกษมสันต์, "คำปรารภเหตุ." พระบรมราชาวาทและพระบรมราชาอนุศาสน์แสดงคุณในงานวิสาขบูชา. พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ เจ้าพระยารามราฆพ (ม.ด. เพื่อ ฟิ่งบุญ ณ อุทยาน) ณ เมรุหน้าพลับพลาอิศริยยศ วัดเทพศิรินทราวาส, วันที่ ๒๖ ธันวาคม ๒๕๑๐. หน้า ๖.

รัชกาลที่ ๖ ก็คือ การพิจารณาตัดสินให้ยูโคเข้าเฝ้าได้หรือไม่ นั่นมิใช่จำกัดวง เฉพาะบุคคลธรรมดาสามัญ หากแต่รวมถึงเจ้านายในพระราชวงศ์ที่มีใช้พรรคพวกเดียวกันกับตนด้วย^๑ อิทธิพลของมหาดเล็กจึงเป็นเรื่องที่ถูกวิพากษ์วิจารณ์และติเตียนอย่างมากมาย

ในค่านองคกร กรมมหาดเล็กหลวงในสมัยรัชกาลที่ ๖ จัดได้ว่าเป็นกรมที่มีความยิ่งใหญ่และสำคัญที่สุด ราชการในกรมมหาดเล็กขยายตัวออกไปอย่างกว้างขวาง ราชการในกรมนี้เพิ่มมากขึ้นทุกทีโดยปราศจากข้อจำกัด ดังปรากฏว่าใน พ.ศ. ๒๔๖๔ จำนวนข้าราชการสัญญาบัตร เฉพาะกรมมหาดเล็ก มีจำนวนถึง ๔๕๐ คน^๒ การเพิ่มจำนวนข้าราชการมหาดเล็กโดยมิได้คำนึงถึงความสมดุลงบกับพระราชทรัพย์ นับเป็นสาเหตุสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้รัชกาลที่ ๖ ต้องประสบกับภาวะวิกฤตของเงินพระคลังข้างที่ นอกจากการขยายตัวทางด้านกำลังคนแล้ว ยังทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีการปรับปรุงตำแหน่งผู้บริหารของกรมมหาดเล็กให้มีความสำคัญยิ่งขึ้น กล่าวคือ ทรงเปลี่ยนตำแหน่งผู้บัญชาการกรมมหาดเล็กมาเป็นผู้สำเร็จราชการมหาดเล็ก ซึ่งในสมัยรัชกาลที่ ๕ ผู้ที่ดำรงตำแหน่งนี้จะทรงแต่งตั้งจากผู้ทรงไว้วางพระราชหฤทัย เช่น พระเจ้าลูกยาเธอที่ทรงรักใคร่สนิทสนม เป็นต้น แต่ในสมัยรัชกาลที่ ๖ ตำแหน่งผู้สำเร็จราชการมหาดเล็ก คือ เจ้าพระยารามราฆพ ผู้ซึ่งมิใช่พระราชวงศ์ใกล้ชิด แต่ประการใด

^๑Phra Sarasas, My Country Thailand : Its History, Geography and Civilization, 5th ed (Bangkok: Chatra Press, 1956), p. 138.

^๒จันทร์รัตน์ ประवालปัทม์, "การเปรียบเทียบราชสำนักในสมัยรัชกาลที่ ๕ และรัชกาลที่ ๖", หน้า ๑๕๔.

๑) พื้นฐานทางสังคมของมหาดเล็ก

การคัดเลือกผู้ที่จะเข้ารับราชการในกรมมหาดเล็กสมัยรัชกาลที่ ๖ นั้น นับว่ามีลักษณะแตกต่างจากสมัยก่อน ๆ กล่าวคือ มิได้ทรงคำนึงถึงชาติตระกูลเป็นหลัก หากแต่จะทรงพิจารณาบุคลิกลักษณะจนเป็นที่พอพระราชหฤทัย เช่น จะต้องมีความสะอาดหมดจดสง่างาม เติญผิวหน้าคล่องแคล่ว สามารถดวงรู้พระราชอัชฌาศัย^๑ ส่วนใหญ่แล้วจะทรงอุปถัมภ์คำชูกันมาแต่ยังรุ่นหนุ่ม^๒ พื้นฐานทางสังคมของมหาดเล็ก ในสมัยนี้จึงล้วนแล้วแต่มีที่มาจากตระกูลต่าง ๆ กัน คือจะมีตั้งแต่บุตรหลานข้าราชการ ที่ทรงรำลึกถึงคุณความดี นักเรียนมหาดเล็กหลวง ตลอดจนไปจนถึงผู้มีเชื้อสายจีน ลูกจีน ลูกคนธรรมดา คนบ้านนอกที่ติดตามมากับกองลูกเสือ ลูกหลานชาวยุโรปก็ได้^๓ รัชกาลที่ ๖ จะทรงให้ความสนใจสนทนมหวงโยเหล้ามหาดเล็กที่มาจากครอบครัวต่าง ๆ กัน นี้โดยทั่วถึง ทั้งยังทรงให้ได้รับการยกย่องทั้งทางฐานะและศักดิ์ศรี เช่น โปรดให้มีการ จัดเทียบชั้นบรรดาศักดิ์ของมหาดเล็กให้เทียบเท่าข้าราชการทหารและพลเรือน (ดังตารางที่ ๕)

^๑ จมื่นอมรรตวรักษ์, มหาดเล็กในทำเนียบ, หน้า ๒๑.

^๒ เรื่องเดียวกัน.

^๓ จันทรรัตน์ ประวาลปัทม์, "การเปรียบเทียบราชสำนักในสมัยรัชกาลที่ ๕ และรัชกาลที่ ๖", หน้า ๑๔๘.

ตารางที่ ๕

เปรียบเทียบตำแหน่งข้าราชการมหาดเล็ก พลเรือน ทหาร^๑

ชั้นที่	ตำแหน่งมหาดเล็ก	ตำแหน่ง ข้าราชการพลเรือน	ตำแหน่ง ข้าราชการทหาร
๑. เอก	จางวางเอก	มหาอำมาตย์เอก	นายพลเอก
โท	จางวางโท	มหาอำมาตย์โท	นายพลโท
ตรี	จางวางตรี	มหาอำมาตย์ตรี	นายพลตรี
๒. เอก	หัวหมื่น	อำมาตย์เอก	นายพันเอก
โท	นายเวร	อำมาตย์โท	นายพันโท
ตรี	จา	อำมาตย์ตรี	นายพันตรี
๓. เอก	หุ้มแพร	รองอำมาตย์เอก	นายร้อยเอก
โท	นายรอง	รองอำมาตย์โท	นายร้อยโท
ตรี	มหาดเล็กพิเศษ	รองอำมาตย์ตรี	นายร้อยตรี
	มหาดเล็กยาม	ราชบุรุษ	ชั้นประทวน

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^๑พ.ร.บ., เอกสาร ร. ๖ ว. ๒/๒ ประกาศเพิ่มเติมเครื่องแต่งตัว
ข้าราชการในราชสำนัก.

การเลื่อนยศบรรดาศักดิ์ของเหล่ามหาดเล็กนั้นมีได้ไ้ไ้กฎเกณฑ์หรือมีกำหนดเวลาเช่นข้าราชการกลุ่มอื่น ๆ หากแต่เป็นไปตามพระราชอัธยาศัย^๑ ผลก็คือในปีหนึ่ง ๆ ข้าราชการบริพารในล้นเกล้ารัชกาลที่ ๖ จะได้รับพระราชทานสัญญาบัตรกันเป็นจำนวนมาก สภาพดังกล่าวนับเป็นเหตุประการหนึ่งที่ทำให้กลุ่มทหาร ร.ศ. ๑๓๐ ไม่พอใจ ทั้งนี้ เพราะ เมื่อถึงคราวที่จะต้องทรงลงพระนามาภิไธยสัญญาบัตรของทหาร กลับทรงบอกว่า "งานมากทำไม่ได้"^๒ เพราะฉะนั้น ในทัศนะของทหาร การที่พระองค์ทรงมีพระมหากรุณาธิคุณและให้ความสนทนากับเหล่าข้าราชการจนเกินขอบเขตนั้น จึงเป็นการแสดงออกถึงฉันทาคติขององค์พระประมุขอย่างเด่นชัดที่สุด

กิตติศัพท์ความยิ่งใหญ่ของข้าราชการสำนักเป็นที่ยำเกรงของคนทั่วไป นับแต่สมัยที่ยังประทับอยู่ ณ พระราชวังสราญรมย์ มหาดเล็กสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช มิได้เคยวิวาทเฉพาะกับพวกทหารบกเท่านั้น แม้แต่ทหารเรือก็เคยมีเรื่องควยอยู่บ่อยครั้ง หากแต่พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นชุมพร เขตระอุดมศักดิ์ รองผู้บัญชาการทหารเรือ ได้เข้าเฝ้ากราบบังคมทูลพระกรุณา พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสียก่อน เหตุการณ์จึงไม่ลุกลามใหญ่โต^๓ อิทธิพลของมหาดเล็กสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชได้ทวีมากขึ้นเมื่อเลื่อนฐานะเป็นมหาดเล็กในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว การแสดงออกถึงความยิ่งใหญ่ ความเป็นผู้ใกล้ชิดของพระราชบิดา เป็นเรื่องที่ปรากฏแก่ผู้พบเห็นโดยทั่วไป ข้าราชการท่านใดที่เข้าไปติดต่อจะได้รับการปฏิบัติอย่างเลวจากกลุ่ม

^๑ จมื่นอมรรตวรักษ์, มหาดเล็กในตำเนียบ, หน้า ๑๕.

^๒ หจท., เอกสาร ร. ๖ บ. ๑๗/๖ คำให้การ ร.ท. จรูญ.

^๓ น.อ. พระยาศรราชพิพัฒน์, "ศักดิ์ศรีของทหารเรือไทย." นาวิกศาสตร์

ข้าราชการที่เพิ่งได้ใหม่ ๆ เหล่านี้ด้วย^๑ กล่าวได้ว่าในสมัยรัชกาลที่ ๖ ผู้ใดที่จะ
เข้าเฝ้าหรือมีเรื่องที่จะทูลกราบบังคมทูลจะต้องผ่านเหล่าข้าราชการ ซึ่งล้วนแล้ว
แต่มีหน้าที่และความประพฤติที่หยิ่งผยองด้วยกันทั้งสิ้น

ในบรรดามหาดเล็กสมัยรัชกาลที่ ๖ สองพี่น้องแห่งตระกูลฟิ่งบุญ ณ อยุธยา
คือ ม.ล. เพื่อ หรือ เจ้าพระยารามราฆพ และ ม.ล. ฟิ้น หรือ พระยานิรุทธเทวา
จะเป็นผู้ที่ได้รับพระมหากรุณาธิคุณเป็นพิเศษเหนือกว่าคนอื่น ๆ โดยเฉพาะเจ้าพระยา-
รามราฆพนั้นได้ชื่อว่าเป็น "คนโปรด" ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว นายวิลเลียม
รัสเซล ทูตอเมริกันประจำประเทศไทยได้ตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับท่านผู้นี้ว่า "เป็นผู้ที่มี
อิทธิพลอยู่เบื้องหลังราชบัลลังก์"^๒ เรื่องราวของเจ้าพระยารามราฆพนั้นเป็นที่โจษขาน
กันไปทั่วในกลุ่มทหาร ร.ศ. ๑๓๐

๒) เจ้าพระยารามราฆพ : มหาดเล็กคนโปรด

เจ้าพระยารามราฆพ (ม.ล. เพื่อ ฟิ่งบุญ ณ อยุธยา) เป็นบุตร
พระยาประสิทธิ์ศุภการ (ม.ร.ว. ละม้าย ฟิ่งบุญ ณ อยุธยา) กับพระนมทัต จบการศึกษา
ชั้นต้นที่โรงเรียนพิตรภิมุข และถวายตัวเป็นมหาดเล็กในสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช
เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ สยามมกุฎราชกุมาร เมื่ออายุ ๑๓ ปีเศษ สมเด็จพระบรมโอรสา-
ธิราช ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ส่งไปศึกษาที่โรงเรียนมหาดเล็กหลวง จนกระทั่ง
พ.ศ. ๒๔๕๑ จึงได้เข้ารับราชการในพระองค์ ตำแหน่งสำรองข้าราชการนายเวรขวา
ทำหน้าที่ดูแลเครื่องเสวยและปฏิบัติราชกิจทั่วไป ต่อมาได้เลื่อนตำแหน่งเป็นสมุหราช-

^๑Phra Sarasas, My Country Thailand..., p. 138.

^๒สถาบันไทยคดีศึกษา, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, D.P.T. No. 72

Report from Mr. William W. Russel, 6 April 1926.

องค์กรนี้ เจ้าหน้าที่ตามเสด็จทุกแห่ง เรียกใ้ความปฏิบัติหน้าที่อยู่ใกล้ติดพระองค์มากกว่าผู้อื่น ไม่ว่าพระเจ้าอยู่หัวจะทรงกีฬา ทรงละคร หรือ กิจกรรมอื่นใด ท่านจะเข้าร่วมด้วยทุกครั้งไป

ชีวิตการรับราชการของเจ้าพระยารามราฆพ จะรุ่งโรจน์เกินกว่าผู้อื่นใดในสมัยเดียวกัน ตำแหน่งที่ท่านผู้นี้ได้รับเมื่อรัชกาลที่ ๖ ขึ้นครองราชสมบัติ คือ ว่างตำแหน่งที่พระบรมมหาราชวัง อธิบดีกรมมหาดเล็ก และ ผู้สำเร็จราชการมหาดเล็กในที่สุด งานในหน้าที่ของท่านอาจสรุปได้ดังนี้คือ

- ก. ปกครองข้าราชการบริพารทั้งหมดที่ล้วนเป็นกรมขนาดใหญ่
- ข. อำนวยการควบคุมดูแลทุกกองช่างในวังหน้าวังหลัง
- ค. ฝึกฝนเอาใจใส่วิชาช่างศิลป์ตามพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรวมแสดงโขน ละคร
- ง. ถวายความอารักขาความปลอดภัยในฐานะสมุหราชองครักษ์

นอกจากราชการโดยตรงในกรมมหาดเล็กแล้ว เจ้าพระยารามราฆพ ยังได้รับตำแหน่งอื่น ๆ อีก^๓ นับว่าเป็นผู้ที่ได้รับพระมหากรุณาธิคุณทั้งทางด้านการงานและ

หนังสือที่ระลึกเนื่องในงานพระราชทานเพลิงศพ พลเอก พลเรือเอก

เจ้าพระยารามราฆพ ณ เมรุวัดป่าอภัยสุริยาภิรมย์ วัดเทพศิรินทราวาส, ม.ป.ท.

๒๖ ธันวาคม ๒๕๑๐:

๒ จมื่นอมรรตุนารักษ์, นิตติโลเก : คนไม่ถูกนิรโทษไม่มีในโลก (พระนคร : องค์การการค้าของคุรุสภา, ๒๕๑๗), หน้า ๔๔ - ๔๕.

^๓ตำแหน่งอื่น ๆ ของเจ้าพระยารามราฆพ มี ผู้บัญชาการกรมทหารมหาดเล็ก รักษาพระองค์, ผู้บัญชาการกรมมหรสพ, ผู้บัญชาการโรงเรียนข้าราชการพลเรือน เป็นต้น.

เรื่องส่วนตัว คำนางาน นอกจากจะได้รับการเลื่อนยศ ตำแหน่ง ตลอดจนบรรดาศักดิ์ เร็วกว่าคนหนุ่มที่รับราชการรุ่นเดียวกันแล้ว ท่านผู้นี้ยังได้รับความไว้วางพระราชหฤทัย ให้ทำหน้าที่ดูแลราชการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับองค์รัชกาลที่ ๖ ด้วย อิทธิพลของ เจ้าพระยารามราชนพเป็นที่ทราบกันดีในหมู่ข้าราชการทั่วไป โดยตำแหน่งหน้าที่และความใกล้ชิด ท่านผู้นี้มีสิทธิที่จะอนุญาตให้หรือไม่ให้ผู้ใดเข้าเฝ้ารัชกาลที่ ๖ ผู้ที่ต้องการเข้าเฝ้าอย่างใกล้ชิดถ้าไม่ได้รับความช่วยเหลือจากเจ้าพระยารามราชนพ หรือพระยาอนิรุทธเทวาแล้วก็ยากที่จะมีโอกาส^๑ ทั้งนี้เนื่องจากบุคคลทั้งสองจะทำหน้าที่กรองเรื่องราวต่าง ๆ ก่อนนำขึ้นกราบบังคมทูล เรื่องใดที่ผ่านบุคคลทั้งสองแล้วย่อมแน่ใจได้ว่าจะสำเร็จตามความประสงค์^๒ ความเป็น "คนโปรด" ของพระเจ้าแผ่นดินมิได้ทำให้ เจ้าพระยารามราชนพเป็นที่ยำเกรงเฉพาะข้าราชการภายนอกเท่านั้น แมแต่ข้าราชการกระทรวงวังที่มีอาวุโสมากกว่า ก็ยังต้องให้ความเกรงใจ ดังจะเห็นได้จากการใช้ คำนำในการร่างหนังสือ ซึ่งโดยปกติถ้ามียศสูงและตำแหน่งสูงกว่า ให้ใช้คำว่า เรียนท่าน แต่ถ้ามียศและตำแหน่งเท่ากันให้ใช้ เรียน เฉย ๆ ไม่ต้องมี ท่าน คอท้าย ระเบียบนี้ ยกเว้นเฉพาะพระยาประสิทธิ์ศุภการ (ต่อมาคือเจ้าพระยารามราชนพ) คนเดียวเป็นพิเศษ ให้ใช้คำว่า เรียนท่านพระยาประสิทธิ์ศุภการ^๓ ยิ่งไปกว่านั้น เจ้าพระยามหิธรราชเลขาธิการ เองก็ยังต้องขอคำปรึกษาเกี่ยวกับหนังสือราชการต่าง ๆ ที่จะทูลเกล้าฯ

^๑ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจตุจักรพงษ์, เจ้าชีวิต, หน้า ๒๑๑.

^๒ จันทรรัตน์ ประวาลปัทม, "การเปรียบเทียบราชสำนักในสมัยรัชกาลที่ ๕ และรัชกาลที่ ๖", หน้า ๑๕๔.

^๓ หจท., เอกสาร ร. ๖ รล. ๑/๘๒ เบ็ดเตล็ดกรมราชเลขาธิการ คำสั่งกรมราชเลขาธิการ ไม่ปรากฏวันที่.

ถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว^๑ กล่าวได้ว่าอิทธิพลของเจ้าพระยารามราชนั้น
ครอบคลุมไปทั่วราชการแผ่นดิน

นอกจากจะได้รับความไว้วางพระราชหฤทัยในคํานํ้างานแล้ว รัชกาลที่ ๖
ยังให้ความสนิทสนมกับเจ้าพระยารามราชนเป็นการส่วนพระองค์อีกด้วย ทรงถือว่าเป็น
"ศุภมิตร" และทรงให้ความเมตตาประจุบิดาที่มีต่อบุตร ทรงเรียกว่า "ลูก" และ
โปรดให้ร่วมโต๊ะเสวยทั้งมือกลางวันและกลางคืนตลอดรัชกาล^๒ พระมหากษัตริย์คุณ
ที่มีต่อเจ้าพระยารามราชนั้น นอกจากจะพระราชทานยศบรรดาศักดิ์ให้สูงเกินกว่า
มหาดเล็กคนอื่น ๆ แล้ว ยังทรงให้ความสนิทสนมเป็นส่วนพระองค์ เช่น ทรงพระราช-
ทานพระบรมฉายาลักษณ์ของพระองค์ไว้ให้เป็นที่ระลึกมากมาย แต่ละภาพจะมีลาย
พระราชหัตถ์แสดงความเมตตาเป็นที่ยิ่ง เช่น "ให้ไว้แก่ผู้รับใช้ใกล้ชิด เป็นอุปถัมภ์
มาหลายปีและมีใค้กระทำให้เป็นที่ขุ่นเคืองจิตใจเลยแม่แทนอย"^๓ หรือในพระบรม-
ฉายาลักษณ์ที่ทรงฉายคู่กับเจ้าพระยารามราชน ก็ได้มีลายพระราชหัตถ์กำกับไว้ว่า
"ให้พระยาประสิทธิ์ศุภการ เป็นพยานแห่งความเสนาหา"^๔ นอกจากนี้ยังทรงมี
พระราชหัตถ์เลขาพระราชทานพระบรมราโชวาทอยู่เนือง ๆ พระราชหัตถ์เลขานับที่
เป็นหลักฐานสำคัญทางประวัติศาสตร์คือฉบับที่ทรงอํานวยพรวันเกิดเจ้าพระยารามราชน
เมื่อมีอายุ ๒๑ ปี

^๑ หจข., เอกสาร ร. ๖ รล. ๘/๑ สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยาภาณุพันธุวงศ์-
วรเดช ทรงหนังสือราชการแทนพระองค์.

^๒ ม.จ. ชัชชวลิต เกษมสันต์, "คำปรารภเหตุ." หน้า ฉ.

^๓ หนังสือที่ระลึกในงานพระราชทานเพลิงศพเจ้าพระยารามราช,
พระบรมฉายาลักษณ์พระราชทานเจ้าพระยารามราชพ เมื่อเดือนมีนาคม ร.ศ. ๑๒๖.

^๔ เรื่องเดียวกัน, พระบรมฉายาลักษณ์ทรงฉายคู่กับเจ้าพระยารามราชพ
พ.ศ. ๒๔๖๑.

รัชกาลที่ ๖ ทรงมีพระราชหัตถเลขาถึงเจ้าพระยารามราฆพ ก่อนเกิดกบฏ ร.ศ. ๑๓๐ ประมาณ ๔ เดือนเศษ^๑ ใจความในพระราชหัตถเลขาเป็นการยกย่อง ชมเชยเจ้าพระยารามราฆพ ในฐานะเป็นผู้มีความซื่อสัตย์จงรักภักดี ประพฤติตนเหมาะสม แก่กาลเทศะ สมควรที่พระเจ้าแผ่นดินจะทรงชุบเลี้ยง ทรงถือว่าเจ้าพระยารามราฆพ "เป็นอุปถากอันถูกใจหาผู้ใดจะเสมอเหมือนได้ยาก... เป็นคนหนุ่มที่อัศจรรย์ไม่เหมือนคนหนุ่มทั้งหลาย"^๒ เป็นผู้ที่ตั้งมั่นอยู่ในโอวาทของพระองค์ เปรียบประดุจบุตร เชื่อฟังและ รักใคร่บิดา ตอนท้ายเป็นการพระราชทานพรวันเกิด พร้อมทั้งเงินทำขวัญ ๑๐๐ ทั้ง^๓ พระราชหัตถเลขาฉบับนี้เป็นที่สนใจของบรรดาทหาร ถึงขนาดมีการคัดลอกสำเนา แจกจ่ายกันในหมู่สมาชิกบางท่าน^๔ แต่เมื่อถูกทางราชการจับกุมตัวและถามถึงที่มาของ หลักฐานชิ้นนี้ สมาชิกได้ให้การต่างกัน เช่น ร.อ. ขุนทวยหาญพิทักษ์ได้ให้การปฏิเสธ โดยระบุแต่เพียงว่า "มีการคัดไว้อ้อ ๆ มาเพราะเห็นเป็นเรื่องดี"^๕ แต่ ร.ต. เจือ

^๑พระราชหัตถเลขาฉบับนี้เขียนที่จังหวัดพิษณุโลก เมื่อวันที่ ๑๖ ตุลาคม ร.ศ. ๑๓๐ ส่วนกบฏ ร.ศ. ๑๓๐ ได้เตรียมแผนที่จะดำเนินการในเดือนเมษายน ร.ศ. ๑๓๑ หากแต่ถูกจับก่อนในเดือนมีนาคม ร.ศ. ๑๓๐.

^๒หจท., เอกสาร ร. ๖ บ. ๑๗/๓ สำเนาพระราชหัตถเลขาถึงเจ้าพระยารามราฆพ เป็นหลักฐานที่ค้นได้จากบ้านหลวงวิมเณศร์ ขุนทวยหาร ร.ท.ชลอ.

^๓เรื่องเดียวกัน.

^๔ทางราชการได้หลักฐานสำเนาพระราชหัตถเลขาถึงเจ้าพระยารามราฆพ ที่บ้านของ ขุนทวยหารพิทักษ์, หลวงวิมเณศร์, ขุนภาษาศรีรัตน์, ร.ท.จัญญู และ ร.ต.เจือ.

^๕หจท., เอกสาร ร. ๖ บ. ๑๗/๔ คำให้การขุนทวยหารพิทักษ์.

ศิลาอาสน์ ให้การว่า "ไต่มาจากพวกราชสำนัก"^๑ ส่วนผู้อื่น ๆ นั้นทางราชการมิได้กำหนดให้ชี้แจงในประเด็นนี้แต่อย่างใด

อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าจะสำเนาพระราชหัตถเลขาฉบับนี้จะไต่มาโดยทางใดหรือจากใคร แต่ความสำคัญของหลักฐานชิ้นนี้อยู่ที่เนื้อหาของพระราชหัตถเลขาซึ่งกลุ่มทหาร ร.ศ. ๑๓๐ หลายท่านได้แสดงความกังขาในความเป็น "คนดี" "คนโปรง" ของเจ้าพระยารามราฆพตามทัศนคติของรัชกาลที่ ๖ ดังที่ ร.ท. จรูญ ณ บางช้าง ได้เขียนข้อความในเชิงประชดประชันไว้ที่ส่วนบนของสำเนาพระราชหัตถเลขาซึ่งเขาได้เก็บไว้ว่า "อ่านแล้วคิดให้ตลอดแล้วประพฤติกตตามดีไหม?"^๒ เรื่องของเจ้าพระยารามราฆพที่ได้รับพระราชทานเงินขวัญ ๑๐๐ ซึ่ง นับเป็นหัวข้อในการสนทนาระหว่างกลุ่มทหารพระราชปฏิบัติของรัชกาลที่ ๖ ในครั้งนี้ ได้ก่อให้เกิดความรู้สึกสะเทือนใจแก่ทหารส่วนใหญ่ กางเห็นกันว่าพระองค์ทรงมีพระมหากรุณาธิคุณแก่กับมหาดเล็กซึ่งเป็นเพียงคนรับใช้ใกล้ชิด ร่วมเล่นโยนละครเท่านั้น^๓ ในขณะที่ทหารซึ่งทำหน้าที่เพื่อประเทศชาติกลับมิได้รับกรเห็นด้วยแต่ประการใด ดังที่ ร.ต. เจือ ได้กล่าวกับเพื่อนสมาชิกคนหนึ่งว่า "พวกเราทำการเหนื่อยแทบตายไม่เห็นใครอะไร อายมันเต็ม ๆ รัว ๆ เท่านั้น ได้ทั้งร้อยซึ่งพันซึ่ง"^๔ สำหรับ ร.ต. เจือ นั้น คงจะเป็นผู้ที่แสดงออกถึงความไม่พึงพอใจใน

^๑ หจข., เอกสาร ร. ๖ บ. ๑๗/๑ คำชี้แจง ร.อ. ขุนพุทธทาสจากจำจรอ้างถึงการสนทนากับ ร.ต. เจือ.

^๒ หจข., เอกสาร ร. ๖ บ. ๑๗/๓ หลักฐานที่ค้นได้จากสำนักงานอนุฤกษ์คดีกิจ.

^๓ หจข., เอกสาร ร. ๖ บ. ๑๗/๖ คำให้การหลวงประชาฤทธิธาดาไชยอ้างถึงคำพูดของ ร.ท. จรูญ.

^๔ หจข., เอกสาร ร. ๖ บ. ๑๗/๑ คำให้การนายณะออน กระทรวง-ธรรมการ.

พระราชกรณียกิจต่าง ๆ ของรัชกาลที่ ๖ มากเกินกว่าผู้อื่นใด ในสมัยนั้นที่ส่วนตัว
ของนายทหารผู้นี้จะมีโน้ตคำถามที่เกี่ยวกับพระราชกรณียกิจหลายเรื่อง เช่น

...พระเจ้าแผ่นดินรักคนใช้มากดีไหม... ให้เงินที่ตั้ง ๑๐๐ ทั้งๆ หมายความว่า
วาทะไร... พระเจ้าแผ่นดินเอาแต่เล่นโซนู เอาเงินมาสร้างบ้านผู้ซื้อรถให้
มหาเศรษฐีดีไหม... ทำไมพระราชอาพระองค์นี้จึงโปรดมหาเศรษฐี แต่ผู้หญิง
ไม่ชอบเลย...^๑

หลักฐานต่าง ๆ ดังกล่าวมานี้เป็นการแสดงถึงความรู้สึกเคลือบแคลงในความสัมพันธ์
ระหว่างรัชกาลที่ ๖ กับเจ้าพระยามหามรรคา หากแต่สิ่งเหล่านี้ก็มิได้มีผลต่อการ
เปลี่ยนแปลงพระราชกรณียกิจแต่ประการใด เจ้าพระยามหามรรคายังคงได้รับความ
ไว้วางพระทัยและมีอิทธิพลมากยิ่งขึ้นหลังเหตุการณ์ ร.ศ. ๑๓๐ สองพี่น้องแห่งตระกูล
พื้งบุญ ณ ออยุธยา ได้ก้าวขึ้นสู่ความร่ำรวยอย่างรวดเร็วทั้งที่ได้รับพระราชทานจาก
รัชกาลที่ ๖ และผลประโยชน์ที่ได้รับจากการเป็นผู้กวางขวางและมีอิทธิพลในราชสำนัก^๒
อิทธิพลของเจ้าพระยามหามรรคานั้นมีมากเสียจนไม่มีใครกล้าวิพากษ์วิจารณ์แม้แต่หนังสือ
พิมพ์ในสมัยรัชกาลที่ ๖ ซึ่งได้ชื่อว่ามีเสรีภาพมาก ก็ยังไม่กล้าลงเรื่องราวของท่านผู้นี้
จวบจนกระทั่งสิ้นรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงได้มีการเขียน

ศูนย์วิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^๑ หจข., เอกสาร ร. ๖ บ. ๑๗/๒ หนังสือที่ค้นได้เกี่ยวกับ ร.ค. เจื่อ.

^๒ สถาบันไทยคดีศึกษา, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, D.P.T. No. 40

Report of Mr. William W. Russel (4 April 1924).

บทความโจมตีเจ้าพระยารามราฆพอย่างเปิดเผย บุคแห่งความรุ่งโรจน์ของท่านผู้นี้
ไคล่สิ้นสุดลงพร้อมกับการสวรรคตของรัชกาลที่ ๒

๔. กองเสือป่า : กองทัพส่วนพระองค์ของรัชกาลที่ ๒

จากหลักฐานทั้งที่เป็นบันทึกและคำให้การของผู้ก่อการ ร.ศ. ๑๓๐ ได้แสดงให้เห็นถึงความรู้สึกขัดแย้งต่อการตั้งกองเสือป่าของรัชกาลที่ ๒ ทหารส่วนใหญ่ต่างมีความเห็นเป็นท่านองเดียวกันว่า "เสือป่า เป็นกิจกรรมที่ต้งเข้ากับทหารและทำงานแข่งกับทหาร"^๒ แม้รัชกาลที่ ๒ จะทรงเรียกกองเสือป่าที่ทรงตั้งขึ้นว่า "กองอาสาสมัครเสือป่า" หากแต่ทหารจะมีความรู้สึกว่กองเสือป่าคือทหารอีกเหล่าหนึ่งซึ่งรัชกาลที่ ๒ ทรงตั้งขึ้นและอยู่นอกเหนือการควบคุมของกองทัพแห่งชาติ ทหารจะเรียกสมาชิกเสือป่าเป็น "ทหารเสือ"^๓ ทุกครั้งไป เรื่องของเสือป่าจึงกลายเป็นองค์กรที่เข้ามาแทรกแซงกิจการของกองทัพแห่งชาติ อันเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ทหารแสดงตนเป็นปฏิปักษ์ต่อกองเสือป่า และกลายเป็นชนวนสำคัญที่ทำให้เกิดเหตุการณ์ที่เรียกว่า "กบฏ ร.ศ. ๑๓๐"

บทความที่โจมตีเจ้าพระยารามราฆพอย่างรุนแรงที่สุด คือ บทความเรื่อง "ผู้มีบุญ" และ "จดหมายจากเรา" โดยผู้ใช้นามปากกาว่า "แวนตาหินสีเมนต์" ไคกล่าวถึงความมั่งคั่งของเจ้าพระยารามราฆพว่าไม่มีผู้ใดเทียบ ทั้งยังมีอิทธิพลมากแต่เมื่อกาลเวลาไคล่วงเลยไป ความสามารถของเจ้าพระยารามราฆพจะไม่มีคุณค่ายศและตำแหน่งต่าง ๆ จึงควรจะเรียกคืนไค บทความเกี่ยวกับเจ้าพระยารามราฆพลงมากในหนังสือพิมพ์บางกอกการเมือง (ธันวาคม, ๒๔๖๔).

^๒ร.ศ. เจริญ ตรีจันทร์ และ ร.ศ. เนตร พูนวิวัฒน์, กบฏ ร.ศ. ๑๓๐, หน้า ๔๔ - ๔๕.

^๓สรุปจากคำให้การของนายร้อย นายสิบ และพลทหาร จำนวน ๑๒ นาย หจข., เอกสาร ร. ๒ บ. ๑๗/๗ คำชี้แจงการสั่งสอนพลทหาร.

ก. แนวทางพระราชดำรินในการตั้งกองเสือป่า

ที่มาของกองเสือป่าก็เช่นเดียวกันกับกิจกรรมโขนละคร ถือเป็นกิจกรรมที่วิวัฒนาการมาจากการละเล่นของรัชกาลที่ ๒ เมื่อครั้งยังเป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช หากทว่าเรื่องของเสือป่านั้นนับเป็นการเล่นที่มีจุดมุ่งหมายเป็นการเตรียมการที่จะขยายให้เป็นกิจกรรมระดับชาติ รัชกาลที่ ๒ ทรงใช้เวลาเตรียมการเรื่องการจัดกองเสือป่าก่อนขึ้นครองราชย์ถึง ๓ ปี^๑ การทดลองในระยะเริ่มแรกเป็นการทำกันในหมู่มหาดเล็กในพระองค์ โดยทรงใช้เวลาว่างภายหลังจากเวลาเสวยค่ำประมาณ ๒๑.๐๐ น. ระดมมหาดเล็กข้าหลวงเดิมมาซ้อมรบกันที่พระราชอุทยาน จัดกำลังออกเป็น ๒ พวก คือฝ่ายรุกและฝ่ายรับ การซ้อมรบนั้นทำแบบเดียวกับทหารไม่ว่าจะเป็นการให้สัญญาณ หรือคำสั่งมติเรียกกำลังพลของฝ่ายต่าง ๆ^๒ การเล่นซ้อมรบในครั้งนั้นทรงมีจุดมุ่งหมายแฝงอยู่ ตามพระราชสาส์นที่จมีนอมรคุณารักษ์อัญเชิญมาแสดงไว้มีว่า ทรงมุ่งหมายที่จะให้กองเสือป่าเป็นหนทางในการฝึกความสามัคคีของคนในชาติ โดยเฉพาะในหมู่ข้าราชการ เพราะในปลายสมัยรัชกาลที่ ๕ มีผู้มา "บ่นให้ฟัง" ว่า ข้าราชการขาดความสามัคคี ต่างมุ่งที่จะแสวงหาความดีความชอบแต่ในแวดวงของตน^๓ วิธีการแก้ปัญหาดังกล่าวของพระองค์ ก็คือการให้ข้าราชการมาร่วมในกิจกรรมเดียวกัน เช่น การรวมซ้อมรบ ซึ่งตามทัศนะของพระองค์ทรงถือว่าได้รับผลตามคาดหมาย เมื่อทรงขึ้นครองราชสมบัติ จึงโปรดให้ขยายกิจกรรมเสือป่าไปยังหมู่ข้าราชการของชาติ

^๑จมีนอมรคุณารักษ์, เสือป่าและลูกเสือในประวัติศาสตร์ไทย เล่ม ๑ (พระนคร: องค์การคณาของคุรุสภา, ๒๕๐๔), หน้า ๗๔ - ๗๕.

^๒จมีนอมรคุณารักษ์, พระบรมราชาบายทางการเมือง, หน้า ๕.

^๓เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔.

การเล่นซอมรบไค้แปรรูปมาเป็นกองเสือป่า ซึ่งทรงตั้งอย่างเป็นทางการ เมื่อวันที่ ๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๕๔^๑ จุดมุ่งหมายของกองเสือป่าก็คือการฝึกพลเรือนให้ทำหน้าที่ช่วยทหารในการรักษาชาติบ้านเมืองในยามจำเป็น เหตุที่ต้องฝึกพลเรือนให้รู้วิชาทหารก็เนื่องแต่ทรงเห็นว่าประเทศไทยมีกำลังทหารไม่เพียงพอ หากมีภัยรุกรานจากภายนอก ประเทศไทยย่อมอยู่ในภาวะที่เสี่ยงต่ออันตราย การแก้ปัญหาโดยการขยายกำลังทัพนั้นเป็นการกระทำที่ไม่เหมาะสม เพราะกองทัพประจำการย่อมต้องใช้งบประมาณจำนวนมาก ทั้งยังมีผู้โจมตีว่าการนำเงินมาบำรุงกองทัพมิได้เกิดประโยชน์เป็นการลงทุนที่ไม่เห็นผลตอบแทน นอกจากนี้ในยามสงบศึก การมีกองทหารประจำการเป็นจำนวนมาก ยังเท่ากับเป็นการเอาคนที่ควรจะเป็นกำลังของประเทศมาใช้ในทางที่ไม่เป็นประโยชน์^๒ เพราะฉะนั้นจึงทรงหาทางออกโดยการตั้งกองอาสาสมัครขึ้นเรียกว่า กองเสือป่า ทำหน้าที่คล้ายกับทหารรักษาดินแดน (Territorial Army) นับเป็นการขยายกำลังทัพโดยมีท้องเสียบประมาณค่าใช้จ่ายมาก^๓ เพราะทหารรักษาดินแดนหรือเสือป่าเปรียบเสมือนทหารอาสาสมัครซึ่งรัฐมีต้องจ่ายเงินเดือนให้เช่นทหารอาสา ส่วนค่าใช้จ่ายที่จำเป็นอื่น ๆ ก็ทรงใช้พระราชทรัพย์ส่วนพระองค์จากพระคลังข้างที่ ตามพระราชดำริของรัชกาลที่ ๖ เสือป่าจึงเป็นองค์กรที่ยังประโยชน์ให้ประเทศชาติ ที่ใช้การลงทุนน้อยที่สุดหากแต่ให้ผลมากที่สุด

^๑ จมื่นอมรรตวรักษ์, เสือป่าและลูกเสือในประวัติศาสตร์ไทย เล่ม ๑ หน้า ๖๕ - ๖๖.

^๒ หจช., เอกสาร ร. ๖ บ. ๑๖.๑/๑๘ คำอธิบายหน้าที่เสือป่ากระทรวงต่าง ๆ (ลับ).

^๓ พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์, เจ้าชีวิต, หน้า ๕๘๔-๕๘๕.

อย่างไรก็ตาม จุดประสงค์ของการตั้งกอง เลือป่าดังกล่าวมาข้างต้นนี้ เป็น การแถลงพระบรมราโชบายอย่าง เป็นทางการ หากถ้าพิจารณาถึงแนวพระราชดำริ ที่แฝงอยู่ในพระบรมราโชบาย อาจกล่าวได้ว่าเหตุที่ทรงตั้งกอง เลือป่าขึ้นนั้นก็เพราะ ทรงมีเรื่องบาดหมางกับทหารนับแต่กรณีเขียนหลังทหาร เมื่อ ร.ศ. ๑๒๘ (พ.ศ. ๒๔๕๒) เหตุการณ์ในครั้งนั้นทำให้ทรง เข้ากับทหารไม่ได้ พระองค์จึงทรงตั้งกอง เลือป่าขึ้นแทน ที่ทหาร^๑ ทรงถือว่า เลือป่าจะทำหน้าที่ เป็นหน่วยรักษาความปลอดภัยให้กับพระองค์ และเป็นฐานของความจงรักภักดีแทนกลุ่มทหาร ซึ่งพระองค์ทรงมีความเคลือบแคลงโดย ตลอดมา จดหมายกราบบังคมทูลของ เจ้าพระยาอมรราช เสนาบดีนครบาล เรื่องการ ชักชวนข้าราชการให้เป็น เลือป่านับ เป็นหลักฐานสำคัญที่ชี้ให้เห็นถึงนโยบายค้ำพลเรือน ให้เป็นพวกของกษัตริย์และเป็นปฏิปักษ์ต่อทหาร เพื่อให้บรรลุถึงจุดประสงค์ดังกล่าว เจ้าพระยาอมรราชได้เสนอความเห็นให้ขยายการฝึกหัดเลือป่าไปยังข้าราชการชั้นผู้น้อย เช่น เสมียนตามกระทรวงต่าง ๆ โดยคัดเฉพาะเสมียนเอก ซึ่งจะได้สมาชิกเลือป่า เพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก ประโยชน์ที่จะได้รับจากการนี้ตามความคิดของ เสนาบดีนครบาล ก็คือ คนจำพวกนี้ได้รับการฝึกหัดและได้รับพระราชทานกระสุนพระราชดำรัส พระบรม- ราโชบายที่สมอบแล้ว "อาจกลับใจรักการเป็นทหาร รักพระมหากษัตริย์ และ ซาบซึ้งเมืองกับทั้งศาสนา เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันหมดรวดเร็วขึ้น"^๒

ศูนย์วิจัยทรัพยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^๑พลกุล อังกินันท์ (สัมภาษณ์) "เผชิญหน้าผู้ออกการ เกกเหม็ง,"

สังคมศาสตร์ปริทัศน์ ๑๒ (พฤศจิกายน ๒๕๑๔): ๗๒.

^๒หจช., เอกสาร ร. ๖ บ. ๑๖/๓ เลือป่าก่อนนำพิเศษครั้งที่สอง
จดหมายของเจ้าพระยาอมรราช กราบบังคมทูลรัชกาลที่ ๖, ๒๗ พฤษภาคม ร.ศ. ๑๓๐.

การเสนอความเห็นของเจ้าพระยาบวรราชในครั้งนั้น แม้รัชกาลที่ ๖ จะมิได้มีพระราชกระแสตอบไว้เป็นหลักฐาน หากการดำเนินงานของเสื่อป่า ไม่ว่าจะเป็นวิธีการรับสมาชิกที่มุ่งขยายมายังกลุ่มข้าราชการ พลเรือน กิจกัณฑ์ทหาร การฝึกหัดตลอดจนข้อบังคับต่าง ๆ ที่ใช้อย่างเดียวกับทหาร แม้กระทั่งหน้าที่ความรับผิดชอบของเสื่อป่า ซึ่งเป็นการแทรกแซงกิจการของกองทัพโดยตรง ล้วนแล้วแต่เป็นข้อสนับสนุนว่ากองเสื่อป่าของรัชกาลที่ ๖ เป็นองค์กรที่ตั้งขึ้นแทนที่กองทัพแห่งชาติ ถือเป็นเรื่องที่กระทบต่อเกียรติภูมิของทหารโดยตรง

ข. วิธีการรับสมาชิกเสื่อป่า

เมื่อแรกตั้งกองเสื่อป่า สมาชิกกลุ่มแรกได้แก่คนวงในที่สมัครหรือได้รับเชิญให้ร่วมชบวนการ โดยมีรัชกาลที่ ๖ เป็นสมาชิกหมายเลข ๑ ทรงดำรงตำแหน่งนายกกองใหญ่ ผู้บัญชาการกรมเสื่อป่า มีสมาชิกระดับนายอีก ๑๙ คน ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นข้าราชการบริพารผู้ใกล้ชิด และใคร่ร่วมเล่นการซ้อมรบเสื่อป่ามาแต่ครั้งที่ยังประทับอยู่ ณ พระราชวังสราญรมย์ ข้าราชการบริพารเหล่านี้จะได้รับการแต่งตั้งให้มียศทางเสื่อป่าสูงกว่าสมาชิกที่เป็นพระบรมวงศานุวงศ์ และข้าราชการกลุ่มอื่น ๆ เช่น เจ้าพระยารามราฆพ ซึ่งไม่เคยมีความรู้ทางวิชาการทหารมาก่อน กลับได้รับตำแหน่งเป็นนายกกองโท และได้เลื่อนเป็นนายกกองเอกในอีกสองเดือนต่อมา^๑ ขณะที่เสนาบดีและข้าราชการ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^๑ หจข., เอกสาร ร. ๖ บ. ๑๖/๑๐ ทะเบียนชงเสื่อป่า ๒๒ กรกฎาคม

ชั้นผู้ใหญ่ได้เป็นเพียง พลเสื่อป่า^๑ ส่วนพระบรมวงศานุวงศ์ซึ่งรับราชการฝ่ายทหาร^๒ จะได้รับการแต่งตั้งให้เป็นนายกองตรี อยู่ในประเภทสมาชิกพิเศษซึ่งได้รับการถวายพระยศเพื่อเป็นเกียรติเท่านั้น

เพื่อที่จะให้กิจการเสื่อป่าเป็นไปตามพระราชประสงค์ คือ ให้เป็นกองอาสาสมัครของพลเรือน จึงได้มีการประกาศรับสมัครสมาชิกเสื่อป่า ผู้สมัครต้องมีคุณสมบัติและต้องปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ที่วางไว้^๓ การเปิดรับสมัครได้เริ่มแต่ในกรุงเทพฯ และขยายสู่หัวเมือง ทั้งนี้โดยยึดพระราโชบายของรัชกาลที่ ๖ ที่ทรงวางเป้าหมายจะให้มี

๑ ราชนามเสนาบดีที่เป็นพลเสื่อป่า มี สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระสมมตอมรพันธ์ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงจันทบุรีนฤนาถ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นปราจิณกิติบดี (ราชเลขาธิการ).

๒ พระบรมวงศานุวงศ์ที่ดำรงตำแหน่งนายทหารและได้รับเชิญเป็นสมาชิกพิเศษ กองเสื่อป่า มี สมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช สมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมพระนครสวรรค์วรพินิต สมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมหลวงพิษณุโลกประชานาถ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงกำแพงเพชรอัครโยธิน และ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงนครไชยศรีสุรเดช.

๓ คุณสมบัติของผู้ที่เป็นสมาชิกเสื่อป่า มีอยู่ ๔ ประการ คือ

๑. ต้องเป็นคนไทย อายุเกิน ๒๐ ปี
๒. ต้องนับถือศาสนา
๓. ต้องเป็นข้าราชการ หรือถ้าเป็นพลเรือนก็ต้องมีหลักฐาน
๔. หากเป็นข้าราชการ ต้องได้รับคำสั่งรับรองจากเจ้ากระทรวง.

กองเสือป่าขึ้นทั่วทุกภาคและทุก ๆ มณฑล มณฑลละหนึ่งกองร้อยเป็นอย่างน้อย^๑ วิธี
การรับสมัครสมาชิกในหัวเมืองนั้นทางกองบัญชาการกลางที่กรุงเทพฯจะเป็นผู้ควบคุม
โดยเริ่มแต่ทำจดหมายแจ้งไปยังผู้ว่าราชการเมืองเพื่อประกาศให้พลเมืองในท้องถิ่น
ไต่ทราบ ผู้ที่ประสงค์จะเข้าเป็นสมาชิกเสือป่าจะต้องกรอกแบบฟอร์มตามที่ทางราชการ
กำหนด ที่สำคัญก็คือจะต้องมีลายเซ็นของผู้นำ และผู้รับรองการเข้าเป็นสมาชิกด้วย
ส่วนใหญ่ผู้นำมักจะเป็นผู้บังคับบัญชาของสมาชิกเอง ส่วนผู้รับรองนั้นมักจะเป็นข้าราชการ
ชั้นผู้ใหญ่ระดับ เสนาบดีหรือปลัดทูลฉลอง^๒ กิจกรรมเสือป่าจึงขยายตัวอย่างรวดเร็ว
เพราะได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีจากข้าราชการ

สมาชิกเสือป่ารุ่นแรกซึ่งมีประมาณหนึ่งกองร้อย ได้เข้าพิธีถือน้ำสาบานตน
ที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม เมื่อเดือนมิถุนายน ร.ศ. ๑๓๐^๓ การถือน้ำนับเป็นกฎเกณฑ์
ของผู้สมัคร เป็นสมาชิกเสือป่าทั่วพระราชอาณาจักรท้องถิ่น สมาชิกหัวเมืองก็ต้อง
เข้ามากระทำสัตย์สาบานในกรุงเทพฯ เว้นเสียแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัด

^๑กรมศิลปากร (รวบรวม). เอกสารเสือป่าและเรื่องราวของเสือป่า
(พิมพ์เป็นที่ระลึกในงานฉลองครบรอบ ๑๐๐ ปี พระราชวังสนามจันทร์ พระนคร :
หอสมุดแห่งชาติ, ๒๕๑๔), หน้า ๑๐๕ - ๑๐๖.

^๒หจท., เอกสาร ร. ๖ บ. ๑๖.๒/๕ เรื่องเปิดรับคนเข้าเป็นสมาชิก
เสือป่า พ.ศ. ๒๔๕๔.

^๓เอกสารเสือป่าและประมวลบทพระราชนิพนธ์เกี่ยวกับเสือป่า, หน้า ๗๗.

พิธีขึ้นในหัวเมือง ในขณะที่เสด็จพระราชดำเนินไปประทับแรมอยู่^๑ ข้อความที่เสื่อป่า จะต้องให้คำสัตย์สาบานในพิธีถือน้ำมีอยู่ ๓ ข้อคือ^๒

๑. จะจงรักภักดีต่อพระเจ้าแผ่นดิน
๒. เมื่อมีเหตุจำเป็น จะรับอาสาต่อสู้ชาติศัตรู หรือปราบปรามคนทุจริตที่ก่อกองจลาจล เพื่อรักษาความเป็นไทยแห่งชาติ และป้องกันพระพุทธศาสนา
๓. จะยอมฟังคำสั่งบังคับบัญชาผู้เป็นนายเหนือตนในกองเสื่อป่า

การถือน้ำครั้งแรกมีจำนวนสมาชิกประมาณ ๑๔๑ คน^๓ หลังจากนั้นไม่นาน สมาชิกมีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว เป็น ๘๐๐ คนเศษ และเมื่อถึงวันงานบรมราชาภิเษกสมโภช ปรากฏว่ามีเสื่อป่ามาชุมนุมเข้าเฝ้าถวายความจงรักภักดีถึง ๘,๒๓๐ คน^๔ นับเป็นจำนวนที่มากพอสมควร เมื่อเทียบกับเวลาดำเนินการไม่ถึงปี

อนึ่ง เป็นที่น่าสังเกตว่าการรับสมัครสมาชิกเสื่อป่าในระยะแรกนั้น จำกัดขอบเขตเฉพาะข้าราชการพลเรือน ส่วนทหารและตำรวจภูธรจะเข้าเป็นเสื่อป่าได้ในฐานะสมาชิกพิเศษ เช่นเดียวกับผู้ที่ได้รับพระราชทานเกียรติยศเป็นนายทหารพิเศษ เพราะตามข้อบังคับปกครองเสื่อป่า ถือว่าทหาร เป็นพวกที่ได้รับการฝึกหัดและรับราชการ

^๑ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔๖.

^๒ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, เทศนาเสื่อป่าและปลุกใจเสื่อป่า บทที่ ๔ เรื่องภักดีต่อพระเจ้าแผ่นดิน (พระนคร: สำนักพิมพ์บรรณาคาร, ๒๕๑๒), หน้า ๓๔๑ - ๓๔๒.

^๓ จมื่นอมรรตวรักษ์, เสื่อป่าและลูกเสื่อในประวัติศาสตร์ไทย เล่ม ๑, หน้า ๑๑๘.

^๔ เรื่องเดียวกัน, เล่ม ๒, หน้า ๑.

ประจำแผนกรบอยู่แล้ว ไม่จำเป็นต้องได้รับการฝึกหัดในการทหารอีกต่อไป จึงให้เป็นสมาชิกประเภทพิเศษ แต่สมาชิกประเภทนี้เป็นพวกที่ได้รับการยกย่องให้เป็นเกียรติยศ ซึ่งเป็นการยากที่ข้าราชการทหารชั้นผู้น้อยจะได้รับการพิจารณา ลักษณะเช่นนี้จึงเท่ากับเป็นการเพิ่มความรู้สึกไม่พอใจในหมู่ทหารให้มากยิ่งขึ้น เพราะการตั้งกองเสือป่า นอกจากจะเป็นการทำงานซ้ำซ้อนกับกองทัพแล้ว ทหารยังถูกกีดกันมิให้เข้าร่วมในกิจกรรมที่เป็นพระราชนิยมอีกด้วย เสียงเล่าลือเกี่ยวกับกองเสือป่าในทางลบได้แพร่สะพัดไปทั่วกองทัพ ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ในกองทัพต่างตระหนักถึงปัญหาดังกล่าวเป็นอย่างดี และเพื่อป้องกันมิให้มีการโจษขานกันไปต่าง ๆ นานา อันอาจจะเป็นเรื่องที่ผิดพลาดจากข้อเท็จจริงได้ ทางราชการทหารจึงได้นำประวัติความเป็นมาของกองเสือป่ามาลงในยุทธโฆษ เพื่อให้นายทหารได้ทราบข้อมูลที่ถูกต้อง ทั้งยังได้ย้าให้ทหารเข้าใจถึงพระราชประสงค์ของรัชกาลที่ ๖ ในการปลูกฝังความสามัคคีของคนในชาติ โดยสรุปในตอนท้ายของบทความว่า "ทหารทั้งหลายไม่ควรจะลืมความกตัญญูทเวที่จงรักภักดีต่อใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท"^๑ ทางฝ่ายกองเสือป่าเองก็ได้แสดงความพยายามที่จะแก้ภาพพจน์ที่ไม่ดีในสายตาของทหาร จึงได้มีการแก้ไขการรับสมัครสมาชิกใหม่ โดยให้ทหารสมัครเป็นสมาชิกเสือป่าได้ แต่อยู่ในประเภท "วิสามัญสมาชิก"^๒ ซึ่งต้องปฏิบัติตามกฎเกณฑ์และมีสิทธิเหมือนกับสมาชิกทั่วไป ฉะนั้นแล้ววิสามัญสมาชิกไม่ต้องมาฝึกหัดเป็นประจำอยู่เสมอ เพราะถือว่าได้รับการฝึกหัดอยู่เป็นธรรมดาแล้ว

^๑"พลสมัครเสือป่า," ยุทธโฆษ เล่ม ๑๕ ตอนที่ ๕ (มิถุนายน ร.ศ. ๑๓๐):

๕๖๗ - ๕๗๗.

^๒"พระบรมราชานุญาตให้นายทหารบกเป็นวิสามัญสมาชิกกองเสือป่า," ยุทธโฆษ เล่ม ๑๕ ตอนที่ ๑๒ (กันยายน ร.ศ. ๑๓๐): ๖๗๕ - ๖๗๕.

อย่างไรก็ตาม การยอมให้ทหารเป็นวิสามัญสมาชิกของกองเสือป่ามิได้ช่วยให้ทหารเปลี่ยนทัศนคติต่อกองเสือป่าในทางที่ดีขึ้นแต่ประการใด ตรงกันข้ามการสมัครเข้าเป็นสมาชิกเสือป่ากลับทำให้ทหารถูกลดความสำคัญลง เพราะนายทหารระดับนายพล นายพัน เมื่อเข้ากองเสือป่ากลับกลายเป็นพลเสือป่าซึ่งต้องคอยค้ำนินายเสือป่าซึ่งในทางราชการเคยเป็นผู้ไต่บังค้ำบัญชาของตน^๑ นอกจากนี้ในการซ้อมรบทหารยังต้องฟังคำสั่งของผู้นำเสือป่า ซึ่งส่วนใหญ่เป็นพวกข้าราชการบริพารที่มีได้มีความรู้ทางทหาร แทกดับขอมนำทหาร^๒ สภาพการณ์ดังกล่าวทางกองทัพถือว่าเป็นการเสียระเบียบการบังค้ำบัญชา ยิ่งกว่านั้นรูปแบบของเสือป่าไม่ว่าจะเป็นกฎเกณฑ์ขอมบังค้ำ และระเบียบการฝึกหัดต่าง ๆ ยังเป็นการเลียนแบบกองทัพ ซึ่งทหารถือว่าเป็นการก้าวก่ายผลประโยชน์ของตนในทางหนึ่ง

ค. รูปแบบขององค์กร เสือป่าเหมือนกองทัพแห่งชาติ

๑) เครื่องหมายยศและการแต่งกาย

หลังจากที่ทรงตั้งกองเสือป่าได้ไม่นาน รัชกาลที่ ๖ ได้ทรงมีพระบรมราชโองการประกาศเรื่องเครื่องแต่งกายเสือป่าอย่างเป็นทางการ เสือป่ามีเครื่องแต่งกายและเครื่องหมายยศคล้ายทหาร คือ นายหมู่จะมีบัง ส่วนนายกองจะมีจักรติดเป็นเครื่องหมายยศ ส่วนสมาชิกที่ใคร่สาบานตนแล้วจะมีอักษรย่อพระปรมาภิไธย ว.ป.ร. ติดที่อกเสื้อ นอกจากนี้ยังมีเครื่องศาสตราวุธและไม่เท่าตำแหน่งด้วย คือ นายกองจะมีกระบี่สั้น มีไม้เท้าประจำตำแหน่ง ส่วนนายหมู่และสมาชิกทั่วไปใช้มีดของ-

^๑ หจข., เอกสาร ร. ๖ บ. ๑๓/๑๒ ลายพระหัตถ์สมเด็จพระเจ้าฟ้าจักรพงษ์ กรมบังคมทูตรัชกาลที่ ๖ วันที่ ๘ มีนาคม ร.ศ. ๑๓๐.

^๒ เรื่องเดียวกัน.

หนังสือร้องกับ เข็มขัดหนึ่งคืบ เครื่องแต่งกายของเสื่อป่าถือเป็นการพระราชทานเฉพาะสมาชิกเท่านั้น ผู้ที่แต่งเครื่องแบบเสื่อป่าโดยมิได้เป็นสมาชิก ถือเป็นการกระทำผิดกฎหมาย ต้องได้รับโทษจำคุกไม่เกิน ๑ ปี และปรับไม่เกิน ๕๐๐ บาท^๑ เรื่องเครื่องแบบของเสื่อป่านั้นได้มีการเปลี่ยนแปลงอยู่โดยเสมอมา แต่การเปลี่ยนนั้นก็เป็นการให้มีลักษณะใกล้เคียงกับเครื่องแบบของทหาร เช่น การเลิกใช้ผ้าผูกคอลายเสื่อต่าง ๆ การให้นายเสื่อป่าใช้กระบี่ใหญ่เป็นเครื่องประดับ^๒ การเปลี่ยนแปลงในทำนองนี้ถือได้ว่าเป็นวิธีการที่จะสวมรอยให้เข้ากับทหารของชาติ^๓ วัตถุประสงค์ของเครื่องแบบเสื่อป่าจึงมีลักษณะที่คล้ายกับเครื่องแบบของทหารมากขึ้นทุกที

๒) ตำแหน่งและการบังคับบัญชาในกองเสื่อป่า

สมาชิกกองเสื่อป่ามีตำแหน่งและให้การบังคับบัญชาอย่างกองทัพ แต่เพื่อมิให้เป็นการสับสนกับทหาร จึงโปรดเกล้าพระราชทานนามตำแหน่งต่าง ๆ เป็น นายกอง นายหมวด นายหมู่ แทน นายพัน นายร้อย นายสิบ ส่วนชั้นพลเรียกว่า สมาชิก^๔ การพระราชทานสัญญาบัตรให้แก่ นายกอง นายหมวด นายหมู่ ในกองเสื่อป่านั้น ได้กระทำกันอย่างเป็นทางการ มีการประกาศลงในราชกิจจานุเบกษา

๑ ร.ต.ท. เสถียร ลายลักษณ์ และคนอื่น ๆ, "ประกาศห้ามผู้ที่ไม่ได้เป็นสมาชิกเสื่อป่าใช้เครื่องแต่งตัวสมาชิกกองเสื่อป่า และขอบังคับเครื่องแต่งตัวเสื่อป่า," ประชุมกฎหมายประจำศก เดิม ๒๔ (ร.ศ. ๑๓๐).

๒ จมื่นอมรรตุนารักษ์, พระบรมราโชบายทางการเมือง, หน้า ๒๕.

๓ หจข., เอกสาร ร. ๖ บ. ๑๖.๑/๑๔ ขอบังคับการใช้กระบี่ใหญ่ของนายเสื่อป่า พ.ศ. ๒๔๕๖.

๔ จมื่นอมรรตุนารักษ์, พระบรมราโชบายทางการเมือง, หน้า ๒๗.

๕ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๗๑.

ส่วนระ เปรียบการทำความเคารพนั้น ถือตามลำดับยศเช่นเดียวกับทหาร กล่าวคือ แม้จะมีฐานันดรสูงกว่า เช่น พระบรมวงศานุวงศ์ ก็ให้ทำความเคารพเพียงเท่าที่ควรจะได้ทรงรับในตำแหน่งที่ทรงดำรงอยู่ในกองเสือป่า กฎเกณฑ์ดังกล่าวจึงทำให้ผู้เป็นใหญ่ในกองทัพและวงราชการต้องทำความเคารพนายกองเสือป่า ซึ่งส่วนใหญ่คือพวกข้าราชการบริพาร อันเป็นเหตุให้เกิดความรู้สึกไม่พอใจดังกล่าวมาแล้ว

๓) วินัยขบับังคับและระเบียบการฝึกหัด

รัชกาลที่ ๖ ทรงมีพระราชดำริให้กองเสือป่าใช้วิธีการปกครองและการบังคับบัญชาแบบทหาร เพราะทรงมีพระราชประสงค์ที่จะฝึกหัดพลเรือนให้มีระเบียบวินัย เชื่อฟังผู้บังคับบัญชา และปลูกใจคนให้มีความรู้สึกพร้อมที่จะถวายชีวิตเพื่อพระเจ้าแผ่นดิน ชาติ และศาสนา^๑ เพราะฉะนั้นขบับังคับและวินัยของเสือป่าจึงมีแบบคล้ายทหาร เช่น ขบับังคับในเวลาฝึกหัด เสือป่าจะต้องเข้ารับการฝึกหัดสั่งสอนตรงและเต็มตามเวลาที่กำหนด หากผู้ใดมาช้า ชาค หรือลา หรือป่วย โดยเหตุไม่สมควรหรือเกินกำหนดที่ให้ไว้ ถือว่าเป็นความผิดต้องได้รับโทษตามที่ระบุไว้ในกฎขบับังคับ^๒ วินัยที่สำคัญของเสือป่าอีกประการหนึ่งคือต้องเชื่อฟังคำสั่งของผู้บังคับบัญชา หากใครฝ่าฝืนต้องถูกลงโทษ

^๑ จมื่นอมรรตวรักษ์, เสือป่าและลูกเสือในประวัติศาสตร์ไทย เล่ม ๑, หน้า ๖๔.

^๒ "ขบับังคับป้องกันความเกียจคร้านของสมาชิกกองเสือป่า," ใน เอกสารเสือป่าและประมวลบทพระราชนิพนธ์เกี่ยวกับเสือป่า, หน้า ๕๓ - ๗๐. ตามขบับังคับใครระบุโทษผู้ที่ประพฤติผิดกฎเกณฑ์ไว้ เช่น มาช้าเกิน ๑๐ ครั้งใน ๑ เดือน ถูกปรับไม่เกิน ๑๐ บาท ชาคการฝึกถึง ๓ ครั้งภายใน ๑ เดือน ต้องระวางโทษปรับไม่เกิน ๓๐ บาท และถูกจำหน่ายออกเป็นสมาชิกกองพัก เป็นต้น.

การประพาศิณิควินัยนี้เคยมีตัวอย่างเกิดขึ้นในกองเสือป่า ถึงขนาดต้องตั้งศาลพิเศษชำระความผิด เช่น กรณีของนายหมู่ตรี พระยาณรงค์เรืองฤทธิ์ ถูกฟ้องร้องเป็นจำเลยฐานไม่กระทำตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชา และโต้เถียงผู้บังคับบัญชาในเวลาผิดนัด^๑ ผลของการพิพากษาปรากฏว่าพระยาณรงค์เรืองฤทธิ์มีความผิดจริง ศาลสั่งให้จำคุกเป็นเวลา ๘ ปี (ได้รับพระมหากรุณาธิคุณผ่อนผันให้เหลือเพียง ๕ ปี) และปรับเป็นเงิน ๕,๐๐๐ บาท^๒ คดีนี้ถือได้ว่าเป็นคดีตัวอย่าง การที่สมาชิกเสือป่าต้องได้รับโทษแรงเช่นนี้เพราะรัชกาลที่ ๖ ทรงถือว่า "ความประพฤติของพระยาณรงค์เป็นสิ่งที่ชั่วและสิ่งที่เลวที่เสือป่าจะพึงนึกพึงทำ"^๓ เรื่องคดีความของเสือป่าที่มีการฟ้องร้องถึงต้องขึ้นศาลนั้นเป็นปรากฏการณ์อย่างหนึ่งของกองเสือป่าตลอดสมัยรัชกาลที่ ๖ หากแต่มักจะเป็นเรื่องเล็กน้อย เช่น การวิวาทกันระหว่างสมาชิกเสือป่า เป็นต้น

ส่วนเรื่องระเบียบการผิดคตินั้น รัชกาลที่ ๖ ทรงมีพระราชดำริว่าเสือป่าไม่จำเป็นต้องผิดคตินี้อันเหมือนทหารทุกอย่างไป^๔ เพราะเสือป่ามิได้ทำหน้าที่ออกรบเช่น

^๑ ความผิดของพระยาณรงค์เรืองฤทธิ์ มีอยู่ว่าไม่ยอมบอกแถวในหมู่ของตนให้กระทำขวาวเรียงหมู่ตามคำสั่งของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นนฤมิตร เศษอุดมผู้บังคับหมวดใหญ่ที่ ๒ เมื่อผู้บังคับบัญชาได้ถามกลับแสดงการโต้เถียงว่าคนไม่ระเบียบเพราะมิได้เป็นทหาร ซึ่งทางคณะกรรมการศาลพิเศษถือเป็นเรื่องที่ฟังไม่ขึ้น เพราะพระยาณรงค์เรืองฤทธิ์ได้ผ่านการฝึกหัดมาหลายครั้งแล้ว จนกระทั่งได้เป็นถึงผู้บังคับหมู่ หจช., เอกสาร ร. ๖ บ. ๑๖/๑๔ ส่วนวนความเสือป่า.

^๒ เรื่องเดียวกัน.

^๓ เรื่องเดียวกัน.

^๔ จมื่นอมรรตุนารักษ์, เสือป่าและลูกเสือในประวัติศาสตร์ไทย เล่ม ๑,

ทหาร หน้าที่ของเสือป่าคือเป็นกองสอดแนม สืบข่าว ส่งข่าวให้กองทัพ และยังคงคอย
อยู่ระวังรักษาบ้านเมืองในยามที่ทหารต้องออกสมรภูมิ ฉะนั้นจึงทรงกำหนดวิธีการฝึกหัด
สั่งสอนให้สอดคล้องกับหน้าที่ของเสือป่า โดยใช้ระเบียบของกองทัพบกเป็นแนวทาง
หากแกมิได้ยึดเป็นแบบอย่าง

วิชาที่เสือป่าต้องฝึกฝนอบรม มีทั้งการฝึกภาคปฏิบัติ และการอบรมจิตใจ
ภาคปฏิบัตินั้นแบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ ฝึกหัดประจำวัน กับซ้อมรบประจำปี การฝึก
ประจำวันนั้นมีหัตถ์ทำเคารพ จักรระเบียบในแถว แถวแถว ตลอดจนฝึกอาวุธ ผู้ที่ทำหน้าที่
เป็นครูผู้ฝึกหัด เรียกว่า นายเวร เป็นตำแหน่งประจำแต่ละกองร้อย ซึ่งระบุว่าผู้ที่จะ
รับตำแหน่งนี้ควร เป็นผู้ที่มีรับราชการในกรมทหาร หรือกรมตำรวจ^๑ กฎเกณฑ์ดังกล่าว
ทำให้กองเสือป่าต้องประสบปัญหาสำคัญประการหนึ่ง คือ จำนวนนายทหารซึ่งจะมาทำ
หน้าที่ครูผู้ฝึกหัดนั้นมีไม่เพียงพอ^๒ เหตุที่เป็นเช่นนี้ก็อาจจะเนื่องมาจากเหตุ ๒ ประการ
คือ ตามปกติกองทัพบกก็มีจำนวนทหารน้อยอยู่แล้วประการหนึ่ง เหตุผลอีกประการหนึ่ง
คือ นายทหารเองก็มีใครอยากจะสมัครเป็นสมาชิกเสือป่า แม้จะได้เป็นตำแหน่งนายเวร
แต่ก็ต้องขึ้นกับนายกองเสือป่า^๓ ซึ่งเท่ากับว่าทหารต้องอยู่ใต้อำนาจบัญชาของพลเรือน
ที่มิได้มีความรู้ทางการทหารแต่ประการใด

^๑ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๘๑ - ๑๘๓. หน้าที่ของนายเวรคือฝึกหัดสั่งสอน
และรักษาระเบียบปกครองของสมาชิกให้ถูกต้อง.

^๒ หจข., เอกสาร ร. ๖ บ. ๑๖/๑๓ พระราชหัตถ์เลขาตอบ ม.จ.บวรเดช
กันยายน ร.ศ. ๑๓๐.

^๓ จมื่นอมรรตุนาวรักษ์, เสือป่าและลูกเสือในประวัติศาสตร์ไทย เล่ม ๑,
หน้า ๑๘๑ - ๑๘๒.

อนึ่ง ระเบียบการฝึกหัดประจำวันนั้น มิได้หมายความว่าเสียป่าทุกคนจะต้องมาฝึกหัดทุกวัน เวลาการฝึกของสมาชิกแต่ละคนย่อมขึ้นกับการกำหนดของกรมกองที่คนสังกัดอยู่ ส่วนใหญ่จะเป็นการผลัดเปลี่ยนเวรกัน แต่ต้องฝึกอย่างน้อยสัปดาห์ละ ๑ วัน^๑ ผลของการฝึกหัดในแต่ละกองพล รัชกาลที่ ๖ จะทรงเป็นผู้ตัดสินในคราวซ้อมใหญ่ประจำปี

ในแต่ละปีกองเสียป่าจะมีการฝึกหัดร่วมกันทุก ๆ กองพล เรียกว่า การซ้อมใหญ่ หรือการซ้อมรบ และบางปีก็มีซ้อมรบพิเศษ คือ ซ้อมสมทบกับกองทัพบก ทั้งนี้โดยมีรัชกาลที่ ๖ เป็นผู้นำฝ่ายเสียป่า

ส่วนการสั่งสอนนั้น เป็นการอบรมให้ทหารรู้ระเบียบข้อบังคับและหน้าที่ของเสียป่า ที่สำคัญก็ต้องอบรมให้มีความกตัญญูตเวทีต่อพระมหากษัตริย์ ชาติ และศาสนา โดยยึดใจความในพระราชนิพนธ์ปลุกใจเสียป่าเป็นเกณฑ์ สำหรับสมาชิกเสียป่าในกรุงเทพฯ จะได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากรัชกาลที่ ๖ ในเรื่องการอบรม เพราะจะเสด็จสโมสรเสียป่าและทรงแสดง "เทศนาเสียป่า" ให้เหล่าสมาชิกได้รับฟังอยู่เสมอ

ระเบียบข้อบังคับของเสียป่าเท่าที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ เป็นตัวอย่างที่ชี้ให้เห็นถึงความคล้ายคลึงของกองเสียป่าและกองทัพแห่งชาติ ทั้งในบางเรื่องยังเป็นการสละเกียรติภูมิของทหาร เช่น ลักษณะบังคับบัญชาและการเคารพในกองเสียป่า แต่ยังมีระเบียบการฝึกหัดของเสียป่าอีกข้อหนึ่งซึ่งทหารไม่พอใจ เพราะถือว่าเป็นการแทรกแซงกิจการของกองทัพ นั่นคือ เสียป่ามีสิทธิใช้อาวุธทั้งในการฝึกหัดและการเข้าระงับเหตุ*

^๑ หจช., เอกสาร ร. ๖ บ. ๑๖/๑๔ ตั้งกองเสียป่าและลูกเสือมณฑล, ร. ๖ บ. ๑๖.๘/๒๑ ขอบังคับว่าควยระเบียบการฝึกหัดสั่งสอนเสียป่ารักษาพระองค์.

*การเข้าระงับเหตุในที่นี้หมายถึง การปฏิบัติตามหน้าที่หลักของเสียป่าซึ่งมีอยู่ ๓ ประการ คือ ๑. ท่อสูเพื่อบุกรุก และมุ่งเฮาชัย ๒. ป้องกันเมืองและทรัพย์สินสมบัติทั่วไป ๓. รักษาความสงบเรียบร้อยภายใน.

เพื่อให้เป็นไปตามพระบรมราโชบายของรัชกาลที่ ๖ ที่มุ่งจะฝึกให้พลเรือน "เป็นกองนาครพล (คือพลเมืองถืออาวุธ)"^๑ สมาชิกเสือป่าประเภทประจำการทุกคน จึงต้องฝึกหัดการใช้อาวุธปืน โดยเฉพาะการฝึกหัดยิงปืนนั้นถือเป็นส่วนหนึ่งแห่งการศึกษา ของเสือป่า^๒ เพราะเมื่อถึงคราวจำเป็นที่เสือป่าต้องทำหน้าที่แทนทหาร เช่น ทหาร ขาดจำนวนลงในเวลาศึกสงคราม และยังเกณฑ์คนเข้าประจำการไม่ทัน กรณีเช่นนี้ เสือป่าก็จะเป็นผู้ใช้อาวุธแทนทหาร เป็นการชั่วคราว

การฝึกหัดยิงปืนของเสือป่าเป็นการฝึกด้วยปืนและกระสุนจริง หากแต่กอง เสือป่ายังอยู่ในระยะแรกตั้งจึงต้องขอยืมปืนของกองทัพภกมาใช้ ส่วนกระสุนปืนนั้น ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เสือป่าขอซื้อจากกระทรวงกลาโหม การติดต่อซื้อขาย กระสุนปืนในครั้งแรกระหว่างกองเสือป่าและกระทรวงกลาโหม นับเป็นปัญหาประการ หนึ่ง เพราะ "อาวุธของกระทรวงกลาโหมมิใช่มีไว้เพื่อขาย เว้นแต่จะทรงพระกรุณา โปรดเกล้าฯ โดยเฉพาะ"^๓ เพื่อปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับของกองทัพภก สมเด็จพระ เจ้าฟ้ากรมหลวงพิษณุโลกประชานาถ (แทนเสนาบดีกลาโหม) จึงต้องกราบ- บังคมทูลเพื่อเรียนพระราชปฏิบัติว่าจะให้กองทัพภกอุดหนุนเรื่องอาวุธแก่กองเสือป่า เพียงใด เรื่องนี้รัชกาลที่ ๖ ทรงมีพระบรมราชโองการให้กระทรวงกลาโหมจ่ายอาวุธ ให้กองเสือป่าได้ เพราะถือว่าดีกว่าจะสั่งมาจากแห่งอื่น^๔ ด้วยเหตุผลดังกล่าว

^๑ หจข., เอกสาร ร. ๖ บ. ๑๖.๑/๑๘ คำอธิบายหน้าที่เสือป่ากองพล ต่าง ๆ (ฉบับ).

^๒ หจข., เอกสาร ร. ๖ บ. ๑๖.๔/๒ สมาชิกเสือป่าฝึกหัดยิงปืน.

^๓ หจข., เอกสาร ร. ๖ บ. ๑๖.๔/๒ พระราชหัตถเลขาสมเด็จพระเจ้าฟ้า จักรพงษ์ภูวนาถ กราบบังคมทูลรัชกาลที่ ๖ มกราคม ร.ศ. ๑๓๐.

^๔ เรื่องเดียวกัน.

กระทรวงกลาโหมจึงต้องยอมให้กองเสือป่าซื้อกระสุนและยี่มปืนได้ ทั้ง ๆ ที่กองทัพบก
เองก็ยังมีจำนวนอาวุธไม่มากนัก

อย่างไรก็ตาม การซื้อขายอาวุธในครั้งนี้ สมเด็จเจ้าฟ้ากรมหลวงพิษณุโลก-
ประชานาถได้ทรงวางกฎเกณฑ์ไว้อย่างรัดกุม ทรงถือว่าปืนและกระสุนเป็นของหลวง
อย่างสำคัญ เป็นกำลังของแผ่นดิน เพราะฉะนั้นจึงทรงกำหนดให้เสนาบดีกลาโหม
แต่เพียงผู้เดียวที่มีอำนาจสั่งจ่ายปืนหรือกระสุนแก่สมาชิกเสือป่า โดยมือซิบติกรมแสง-
สรรพาวุธทำหน้าที่ตรวจสอบการเบิกจ่าย และคืนให้ตรงตามบัญชี ส่วนในหัวเมืองให้
ผู้บังคับบัญชากองพลในมณฑลนั้น ๆ มีอำนาจสั่งจ่ายปืนและกระสุนให้แก่กองเสือป่าได้
แต่จะต้องรับรายงานตามลำดับชั้นจนถึงเสนาบดีกลาโหมอย่างช้าภายใน ๓ วัน ทุกคราว
ไป และเพื่อมิให้เกิดผลเสียต่อราชการกองทัพบก จึงทรงอนุญาตให้ยี่มปืนเฉพาะปืน
คงคลังเท่านั้น ห้ามมิให้เอาปืนประจำตัวทหารจ่ายเป็นอันขาด^๒

กล่าวโดยสรุป กองเสือป่าที่รัชกาลที่ ๖ ทรงตั้งขึ้นนั้น กลายเป็นองค์กรที่มี
รูปแบบ ระเบียบปฏิบัติคล้ายคลึงกับกองทัพแห่งชาติ แต่มีได้อยู่ในความควบคุมของกองทัพ
กองเสือป่าจะมีลักษณะพิเศษเฉพาะของตน เป็นกองกำลังของราษฎรผู้ถืออาวุธ โดยมี
รัชกาลที่ ๖ ทรงเป็นผู้นำ กองเสือป่าจึงมิใช่ทหารรักษาดินแดนตามที่ทรงแถลงไว้^๓

^๑ หจท., เอกสาร ร. ๖ บ. ๑๖.๑/๑๒ ข้อบังคับระเบียบการจ่ายปืน
และกระสุนให้แกสมาชิกเสือป่า.

^๒ เรื่องเดียวกัน.

^๓ พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์, เกิดวังปารุสก์ เล่ม ๑.
พิมพ์ครั้งที่ ๖ (พระนคร: คลังวิทยา, ๒๕๑๑), หน้า ๑๖. ทหารรักษาดินแดนตาม
แบบอังกฤษ (Territorial Army) นั้น จะใช้นามเกี่ยวกับกรมทหารในกองทัพบก
โดยให้เลขหมายในกองพันต่อเนื่องกันไป ที่สำคัญคือต้องอยู่ในความควบคุมบังคับบัญชา
ของกองทัพบก.

หากแตกกลายเป็นกองกำลังส่วนพระองค์ซึ่งทรงให้ความไว้วางพระราชหฤทัย โปรดให้
ทำหน้าที่แทนทหารโดยเฉพาะที่เกี่ยวกับการถวายความปลอดภัย พระบรมราโชบายที่ทรง
ใช้จึงมิใช่ "สร้างเสือป่าเพื่อช่วยทหาร" แต่เป็นการ "สร้างเสือป่าเพื่อแข่งกับทหาร"
คงจะเห็นได้จากพระบรมราโชวาทและปาฐกถาที่ทรงไว้ในที่ต่าง ๆ จะทรงพยายามเน้น
ว่า เสือป่ามีรูปแบบและการปฏิบัติเหมือนทหาร^๑ เช่น เครื่องแต่งกาย การซ้อมรบของ
เสือป่าก็ต้องนอนกับกินกับทหาร เป็นต้น ที่สำคัญก็คือจะทรงปลุกเร้าให้สมาชิก
เสือป่าเกิดความรู้สึกภาคภูมิใจที่กองเสือป่าได้รับการฝึกหัดยากลำบากกว่าทหาร และยังมี
ความเสมอภาคภายในองค์กรยิ่งกว่ากองทัพ^๒ พระราชปฏิบัติในทำนองนี้จึงเท่ากับเป็น
การย้ำให้เห็นว่า ทรงให้ความสำคัญกับเสือป่ามากกว่าทหารของชาติ

การวิเคราะห์กิจกรรมเสือป่าดังกล่าวมาทั้งหมดนั้น เป็นการพิจารณาจาก
แนวความคิดและนโยบายของผู้ปกครองที่พยายามจะลดความสำคัญของกองทัพด้วยการใช้
องค์กร เสือป่า เพื่อความกระจ่างชัดในการมองปัญหาเรื่องของกองเสือป่าซึ่งถือเป็นปัจจัย
สำคัญที่ทำให้เกิดเหตุการณ์ในปี ร.ศ. ๑๓๐ จึงต้องพิจารณาปัญหาของเสือป่าในทัศนะ
ของทหารควบคู่กันไป

^๑พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, "โลกะสาัจฉา เรื่องประลอง-
ยุทธ," ใน เทศนาเสือป่าและปลุกใจเสือป่า, หน้า ๑๘๖ - ๑๘๗.

^๒เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๘๖ - ๑๘๗. พูดถึงการไปซ้อมรบเสือป่าว่า
พลเสือป่า นายหมวด นายกอง นายพล ต้องใช้เตนท์เดียวกันหมด แต่ของทหาร นายทหาร
จะใช้เตนท์ใหญ่อย่างหนึ่ง ส่วนพลทหารมีเตนท์อีกอย่างหนึ่ง.

ง. สาเหตุที่ทหารไม่พอใจกองเสือป่า

๑) เสือป่าแทรกแซงกิจการและหน้าที่ของทหาร

การแทรกแซงนั้นมี ๒ ลักษณะ คือ การใช้อุปกรณ์และการปฏิบัติหน้าที่ เรื่องอุปกรณ์นั้น นอกจากอาวุธปืนและกระสุนที่กองทัพต้องจ่ายให้ดังกล่าวมาแล้ว ในการซ่อมรบแต่ละคราว (โดยเฉพาะในระยะแรกตั้งกองเสือป่า) เสือป่าจะคอยยืมเครื่องใช้ต่าง ๆ จากกองทัพบก เช่น กระตักน้ำ หม้อข้าว เต็นท์ผ้าใบ เป็นต้น เครื่องใช้เหล่านี้ในระยะต่อมา กองเสือป่าได้สร้างสะสมของตนเอง ซึ่งรัชกาลที่ ๖ ทรงทรงใจจ่ายพระราชทรัพย์เป็นจำนวนมาก

ส่วนการปฏิบัติหน้าที่ของเสือป่าที่ถือเป็นการแทรกแซงหน้าที่ทหารนั้น จะเห็นได้ชัดในกองเสือป่าเสนาหลวง ตามพระราชดำริที่ทรงตั้งเสือป่ากองต่าง ๆ^๒ ขึ้นนั้น ทรงมีพระราชประสงค์ที่จะให้กองพลเสือป่าเสนาหลวง (รักษาพระองค์) เป็นกำลังพลเพื่อทำหน้าที่รักษาพระองค์ เพราะทรงมีพระราชดำริว่า หากเกิดศึกสงครามทหารรักษาพระองค์ทั้งองคค์ต้องเข้าแนวรบ จะยึดไว้พิทักษ์รักษาพระองค์มิได้ เพราะฉะนั้น

^๑แจ่มจันทร์ วงษ์วิเศษ, "การปรับปรุงกองทัพของไทยตามแบบตะวันตก ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๓๙๔ - ๒๔๓๕," หน้า ๒๖๘.

^๒การจัดกองพลในกองเสือป่า แบ่งออกเป็น ๒ กองพลใหญ่ คือ กองเสนาหลวง ซึ่งยังจำแนกเป็นหลายกรม เช่น กรมพรานหลวง กรมม้าหลวง กรมปืนใหญ่หลวง กรมราบหลวง กรมเสือป่า กรมเหล่านักเรียนเสือป่า และ กองเสนารักษาดินแดน ซึ่งจำแนกตามมณฑล เช่น กรมเสนารักษาดินแดน มณฑลกรุงเทพฯ มณฑลพายัพ เป็นต้น.

จึงทรงเตรียมการไว้ในยามสถานการณ์คับขัน คือจะทรงตั้งกรุงเทพฯ และจะ "พาเอาทหารรักษาวังกับกองพลหลวงรักษาพระองค์ไปด้วย"^๑

ผู้ที่ได้เข้าเป็นสมาชิกเสือป่าเหล่ารักษาพระองค์นี้ นับเป็นผู้ที่ได้รับการคัดเลือกมาแล้ว ส่วนใหญ่จะเป็นข้าราชการกระทรวงวังและข้าราชการบริพารผู้ใกล้ชิด ถือเป็นเหล่าที่ได้เปรียบกว่าสมาชิกทั้งหลาย เพราะได้อยู่ใกล้ชิดพระเจ้าแผ่นดิน^๒ หน้าที่ของเสือป่าเสนาหลวง คือ เฝ้ารักษาพระองค์ตั้งกระบวนแถวรับเสด็จเป็นท่านองกองเกียรติยศ^๓ เพราะฉะนั้นเสือป่าจึงสามารถแข่งหน้าทหารมหาดเล็กได้ และนายหมุนายกองเสือป่าก็ยังสามารถสั่งการตอกรมทหารบกได้ เช่น เรียกแถว หรือสั่งตรงต่อนายแถววงก็ได้ กรณีต่าง ๆ เหล่านี้ทหารมหาดเล็กจะรู้สึกกันมาก^๔ เพราะเป็นกรมที่รักษากาลที่ ๖ ทรงดำรงตำแหน่งผู้บังคับการพิเศษ หากทวนกลับไม่ได้รับบำเหน็จรางวัลอะไร เมื่อเทียบกับพวกเสือป่าซึ่งมักจะมีพระราชทานเหรียญรัตนาภรณ์อยู่บ่อยครั้ง^๕ ความเจ็บแค้นในครั้งนั้นจึงทำให้ทหารมหาดเล็กเข้าร่วมในขบวนการ ร.ศ. ๑๓๐ เป็นจำนวนมากกว่ทหารเหล่าอื่น

^๑ หจข., เอกสาร ร. ๖ บ. ๑๖.๑/๑๘ คำอธิบายหน้าที่เสือป่ากองพลต่าง ๆ (ลับ).

^๒ จมื่นอมรรตวรักษ์, เสือป่าและลูกเสือในประวัติศาสตร์ไทย, หน้า ๑๓๒ - ๑๓๓.

^๓ เรื่องเดียวกัน, เล่ม ๒, หน้า ๒.

^๔ หจข., เอกสาร ร. ๖ บ. ๑๗/๑๒ ลายพระหัตถ์สมเด็จพระเจ้าฟ้าจักรพงษ์กราบบังคมทูตรักษากาลที่ ๖, ๘ มีนาคม ร.ศ. ๑๓๐.

^๕ เรื่องเดียวกัน.

๒) เสื่อป่าประพฤติกนขมทหาร

นอกจากเสื่อป่าจะมีสิทธิถืออาวุธและปฏิบัติหน้าที่แทนทหารในยามสงครามแล้ว ในยามสงบเสื่อป่ายังมีหน้าที่ช่วยเจ้าพนักงานฝ่ายปกครองรักษาความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง ตามข้อบังคับว่าด้วยหน้าที่เสื่อป่าไต่เบ่งลักษณะการปฏิบัติงานออกเป็น ๕ หมวด^๑ ซึ่งมีทั้งช่วยเจ้าพนักงานกองตระเวน ตำรวจภูธร หรือผู้ปกครองท้องถิ่น ระงับเหตุการณารายต่าง ๆ เช่น ช่วยจับผู้ร้าย ระงับเพลิงไหม้ และยังมีหน้าที่ให้ความช่วยเหลือแก่เพื่อนมนุษย์จากความทุกข์ยากต่าง ๆ หน้าที่ดังกล่าวคือ

^๑ ข้อบังคับว่าด้วยหน้าที่ต่าง ๆ ของกองเสื่อป่า แบ่งเป็น ๕ หมวด คือ
หมวดที่ ๑ ช่วยเจ้าหน้าที่รักษาความสงบทั่วไป เช่น ช่วยจับคนร้ายที่กระทำการปล้นสดมภ์ หรือผู้ทำผิดกฎหมาย

หมวดที่ ๒ ช่วยเจ้าหน้าที่ระงับเหตุ เช่น เวลาเกิดเพลิงไหม้ ควรให้ความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ หากไม่มีใครก็ให้ระดมกำลังเสื่อป่า จัดระเบียบคำสั่งเพื่อใช้ในการปฏิบัติงาน ในผู้มีอาวุโสสูงสุดหรือมียศสูงสุด เป็นผู้ออกคำสั่ง

หมวดที่ ๓ หน้าที่ล้อมวงรักษาพระองค์ ในการที่พระเจ้าอยู่หัวเสด็จทอดพระเนตรเพลิงไหม้ เสื่อป่าจะตมย่นล้อมวงที่ประทับ หันหน้าออก เพื่อกันมิให้คนเข้าไปพลุกพล่านบริเวณที่ประทับ

หมวดที่ ๔ ให้ความกรุณาแก่เพื่อนมนุษย์ ช่วยคนจากเพลิงไหม้ ช่วยคนตกน้ำ ช่วยเด็กหลงทาง เป็นต้น

หมวดที่ ๕ ว่าด้วยการบังคับบัญชาและรายงาน การปฏิบัติหน้าที่ต้องตั้งผู้บังคับบัญชาทุกระดับโดยเลือกจากผู้มียศ หรืออาวุโสสูง เมื่อปฏิบัติหน้าที่เสร็จเรียบร้อยต้องรายงานตามลำดับชั้นเพื่อให้ทราบถึงฝ่าละอองธุลีพระบาท

เรียบเรียงจาก เอกสารเสื่อป่าและประมวลบทพระราชนิพนธ์เกี่ยวกับเสื่อป่า

เป็นเรื่องหึงกระทำ และเพื่อให้เสือป่ามุ่งมั่นมานะในการทำความดี (การปฏิบัติตามหน้าที่ถือเป็นความดีชนิดหนึ่ง) รัชกาลที่ ๖ จึงทรงมีพระราชดำริให้มีการจารึกความดีความชั่วของสมาชิกเสือป่า^๑ สมาชิกผู้ใดทำความดีพระองค์ก็จะทรงจารึกไว้ในสิ่งที่เรียกว่า "แผ่นทอง" ส่วนสิ่งที่จารึกความชั่วเรียกว่า "หนังสือวาน" ทั้งหมดนี้จะมีการนำลงในจดหมายเหตุเสือป่าเป็นการประกาศให้ทราบทั่วกัน

เรื่องของแผ่นทอง หนังสือวาน อันเกี่ยวด้วยความประพฤติและการปฏิบัติหน้าที่ของเสือป่านั้น ปรากฏว่าในชั่วระยะเวลาเพียง ๒ เดือนเศษหลังจากกึ่งกองเสือป่าสมาชิกเสือป่าหลายคนได้กระทำความดีได้รับคำชมเชยจากนายกลเสือป่า และก็มีอยู่บางที่ได้รับความดีเตียนแม่จะยังมีได้จารึกลงใน "หนังสือวาน" ก็ตามที่ ที่น่าสนใจก็คือการปฏิบัติความดีของสมาชิกเสือป่าตามรายงานของสารวัตรเสือป่า^๒ ส่วนใหญ่จะเป็นการช่วยพนักงานพลตระเวนจับผู้ประพฤติผิดกฎหมาย หรือศีลธรรมอันดี เช่น พลเสือป่านายนารถมหาดเล็ก ช่วยจับจีนยก จีนเคย ซึ่งทำการวิวาทกัน นายหมู่ตรี นายแซมมหาดเล็ก จับพระภิกษุ ซึ่งประพฤติผิดวินัยสงฆ์โดยนั่งรับประทานอาหารในเวลาเลยเพล (จับส่งกระทรวงธรรมการให้อบรม) หรือ พลเสือป่าขุนนารถสนิท ช่วยเหลือหญิงมีครรภ์จากการเป็นลม เป็นต้น^๓

^๑ "เรื่องแผ่นทองและหนังสือวาน," เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๔ - ๔๖.

^๒ สารวัตรเสือป่า คือสมาชิกเสือป่าผู้ได้รับแต่งตั้งให้ทำหน้าที่ตรวจความประพฤติของเสือป่าให้เป็นไปโดยเรียบร้อยในที่ประชุมชน หากพบสมาชิกประพฤติผิด สารวัตรมีอำนาจจากลาวตักเตือนหรือจับตัวส่งกองบัญชาการ.

^๓ หจข., เอกสาร ร. ๖ บ. ๑๖.๓/๒ พระราชทานเหรียญ บำเหน็จชมเชย และอนุโมทนาเสือป่า (พ.ศ. ๒๔๕๔ - ๒๔๖๔) ตัวอย่างที่ยกมาอยู่ในช่วง ร.ศ. ๑๓๐.

กรณีเสื่อป่าช่วยพนักงานพลตระเวนระงับเหตุนี้มีชื่อที่น่าสงสัยก็คือ ผู้ประพฤตินิดที่ถูกลักขโมยเสื่อป่าจับกุมตัวจะมีทหารและตำรวจอยู่เป็นจำนวนไม่น้อย โดยเฉพาะในช่วงก่อนเกิดกบฏ ร.ศ. ๑๓๐ ทหารที่ถูกลักขโมยเพราะเสื่อป่าถือว่าประพฤตินิดจะมีทั้งพลและนายทหาร เช่น พลเสื่อป่า นายน้อยได้จับตัวพลทหารหัก ส่งโรงพยาบาล สงคราม ฐานเมาสุราอาละวาด พลเสื่อป่า ม.ร.ว. เจริญ จับพันจ่าตรีแย้ม จ่าโทสี่ทหารเรือ ฐานไม่ยอมเสียค่าโดยสารรวาง พลเสื่อป่า นายสิทธิ์ จับตัวพลทหารนายบุญ ฐานลักขโมยเสื่อผ้าจีนห่อ^๑ หรือ พลเสื่อป่า นายรองพินิจราชการ กราบบังคมทูลเรื่องพลทหารในกรมยุทธนาธิการ กระทำการลวนลามหญิงสาว แต่ไม่ยอมให้จับกุม กลับหลบหนีเข้ากรมทหาร^๒ เรื่องนี้รัชกาลที่ ๖ ทรงมีพระบรมราชโองการให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารบกจัดการสืบสวน หรือกรณีที่พลเสื่อป่าพระบรมราชบรรพการ ช่วยพลตระเวนจับชาวจีนผู้หนึ่งซึ่งได้กระทำการประทุษร้ายต่อกองทัพบกถึงบาดเจ็บ ซึ่งทรงถือว่าการที่จะออกนามนายทหารบกผู้บาดเจ็บอันเนื่องมาแต่การเมาสุรานั้นไม่เป็นเครื่องเชิดชูเกียรติ กองทัพบกแต่อย่างใด ทั้งยังทรงมีพระราชกระแสว่า "หากเสื่อป่าไปมีเหตุเช่นนี้ก็คงจะไปมีชื่ออยู่ในหนังสือแล้ว"^๓ เรื่องที่เสื่อป่าจับกุมตัวทหารนับเป็นปรากฏการณ์ที่มีอยู่ตลอดรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยเฉพาะในช่วงหลัง

^๑ เรื่องเดียวกัน.

^๒ หจท., เอกสาร ร. ๖ บ. ๑๖.๒/๕ เสื่อป่าตองคคี ถอกและไล่ออกจากราชการ.

^๓ เอกสาร เสื่อป่า..., หน้า ๔๔ - ๔๖.

ร.ศ. ๑๓๐ ทหารจะได้รับคำตำหนิที่รุนแรงมาก^๑ และทหารที่เสื่อป่ารายงานความผิดมักจะเป็นทหารในระดับสัญญาบัตร เป็นส่วนใหญ่

การปฏิบัติหน้าที่ของเสื่อป่าในลักษณะที่กล่าวมาข้างต้น ได้ก่อให้เกิดความรู้สึกสะเทือนใจในหมู่ทหารโดยทั่วไป ยิ่งเมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงให้ความสนับสนุนกองเสื่อป่าอย่างเต็มที่ ทั้งโดยการยกย่องชมเชย และปูนบำเหน็จรางวัล ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นข้อสนับสนุนให้ทหารพากันคิดว่าพระองค์ไม่ทรงไว้พระทัยทหาร ไม่ให้เกียรติยศทหาร^๒

๓) เสื่อป่าครอบงำราชการแผ่นดิน

การที่กิจกรรมเสื่อป่าเป็นเรื่องที่พระเจ้าแผ่นดินทรงริเริ่มขึ้นและให้ความสนับสนุนอย่างจริงจังโดยตลอดมา เรื่องของกองเสื่อป่าจึงได้รับความสนใจอย่างแพร่หลายในหมู่ข้าราชการและประชาชนที่ต้องการปฏิบัติตามพระราชนิยม ยิ่งเมื่อรัชกาลที่ ๖ ทรงให้ความสำคัญกับกิจการนี้ถึงขนาดที่ทรงจัดการเรื่องต่างๆ ของเสื่อป่าด้วยพระองค์เอง นับแต่เป็นผู้นำในการขอมอบ ให้ความสนพระทัยกับการฝึกหัด โดยการเสด็จที่สโมสรเสื่อป่าเกือบทุกวัน ระหว่างเวลาประมาณ ๑๗.๐๐ - ๑๘.๐๐ น. เพื่อทอดพระเนตรการฝึกหัด และพระราชทานพระบรมราโชวาทปลุกใจเสื่อป่า^๓ แม้แต่

^๑ หจช., เอกสาร ร. ๖ บ. ๑๖/๑๔ ส่วนวนความเสื่อป่า ตัวอย่างเช่น พลเสื่อป่า ร.ศ. กอน เมาสุรวาวีวาทกับพลเสื่อป่าพุทธพลศิลป์ เรื่องนี้รัชกาลที่ ๖ ทรงดำหนิว่า "เลวทรามมาก".

^๒ หจช., เอกสาร ร. ๖ บ. ๑๗/๒ หนังสือที่ค้นได้เกี่ยวกับ ร.ศ. เจือ.

^๓ ทวี มุขพระโกษา, พระมหาธีรราชเจ้า (พระนคร: แพร่พิทยา, ๒๕๐๖),

ทะ เบี่ยนชงประจำตัวนายกองนายหมู่ เลือปากที่ทรงลงมือเขียนด้วยลายพระหัตถ์ เป็น
 ตัวอย่าง^๑ พระราชปฏิบัติในทำนองนี้ล้วนแล้วแต่ชวนให้ข้าราชการสมัคร เป็นสมาชิก
 เลือปากกันเป็นจำนวนมาก เพราะเป็นทางหนึ่งซึ่งจะได้เข้าใกล้ชิดเบื้องพระยุคลบาท
 อันเป็นโอกาสที่หาได้ยากในทางราชการ ด้วยเหตุนี้จึงพาให้เกิดความเข้าใจว่า
 "เลือปากสำคัญกว่าราชการ หากราชการบกพร่องทางกร เลือปากก็มิเป็นไร"^๒

นอกจากนี้ยังมีการโฆษณากันว่า ข้าราชการถูกบังคับให้เป็นเลือปาก ใครไม่
 สมัคร เป็นเลือปากถือว่าไม่มีความจงรักภักดี^๓ ในประเด็นนี้แม้จะมีคำหลักฐานเป็นคำสั่ง
 อย่างเป็นทางการ แต่ในทางปฏิบัติหน่วยราชการต่าง ๆ จะต้องให้ความร่วมมือกับ
 กิจกรรมเลือปากอย่างมากที่สุด ทุกคราวที่มีการซ่อมรบประจำปี ทางสำนักพระราชวัง
 จะทำจดหมายเวียนขอให้หน่วยงานต่าง ๆ ผอนผันให้ผู้ที่ไม่มีส่วนราชการสำคัญ ๆ มาร่วม
 ซ่อมรบให้ไค้มาก ๆ ในจดหมายได้มีการอ้างถึง "พระราชประสงค์ที่จะให้ข้าราชการ
 ที่เป็นสมาชิกเลือปากไค้มาในการนี้มาก ๆ"^๔ ตามปกติผู้บังคับบัญชาตามหน่วยงานต่าง ๆ
 ก็จะสนองตอบพระราชประสงค์เป็นอย่างดี ข้าราชการที่เป็นสมาชิกเลือปากจะไค้รับ
 อนุญาตและไค้รับความสนับสนุนจากเจ้านายของตนให้มาร่วมซ่อมรบไค้เกือบจะทั้งหมด

^๑แจ่มจันทร์ วงศ์วิเศษ, "การปรับปรุงกองทัพกไทยตามแบบตะวันตก
 พ.ศ. ๒๔๑๗ - ๒๔๗๕," หน้า ๒๖๖.

^๒หจช., เอกสาร ร. ๖ บ. ๑๗/๑๒ ลายพระหัตถ์เจ้าฟ้าจักรพงษ์ภูวนาถ
 กราบบังคมทูลรัชกาลที่ ๖ ๘ มีนาคม ร.ศ. ๑๓๐.

^๓เรื่องเดียวกัน.

^๔หจช., เอกสาร ร. ๖ บ. ๑๖.๔/๓ ซ่อมรบสมาชิกเลือปาก ๒๗ ม.ค.
 - ๑๑ ก.พ. ๒๔๕๔ หนังสือจากกรมราชเลขาธิการแจ้งไปยังเสนาบดีทุกกระทรวง.

จะมีก็แต่กระทรวงกลาโหมซึ่งในเวลานั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมหลวงพิษณุโลกประชานาถ ทรงรับตำแหน่งแทนเสนาบดี ทรงมีพระดำริไม่เห็นด้วยกับกิจกรรมเสือป่า ทรงถือว่าเป็นการทำให้เกิดผลเสียต่อราชการแผ่นดิน เพราะฉะนั้นจึงทรงมีคำสั่งอย่างเป็นทางการว่า

นายทหารพลรบทั้งปวงไปไม่ได้ เพราะมีราชการมาก... ในกรมปลัดทัพพมกยอมมีงานทำเต็มมือเสมอ เพราะฉะนั้นเป็นอันไม่ต่องไป นายทหารผู้ช่วยพลรบในกองทัพบก ๑ ไปไม่ได้ เพราะเกี่ยวกับการซ้อมรบเหมือนกัน ครูโรงเรียนนายร้อยไปไม่ได้ เพราะจวนจะถึงเวลาสอบไล่ ส่วนในกรมอื่น ๆ นั้นแล้วแต่หัวหน้ากรมจะอนุญาตให้ไป แต่มิให้เสียราชการในกระทรวงเป็นอันขาด หัวหน้ากรมไม่วางกรมใดไปไม่ได้เพราะจะเสียราชการ...

กิจกรรมเสือป่านอกจากแทรกแซงราชการทางด้านกำลังคนแล้ว เสือปายังอาศัยความอดทนทางด้านทรัพยากรของราชการแผ่นดินอีกด้วย เช่น ต้องจัดเรือกลไฟไว้คอยบริการรับส่งสมาชิกเสือป่า^๒ หรือการใช้งบประมาณแผ่นดินซื้อเครื่องพิมพ์ดีดมาใช้ในราชการเสือป่า^๓ สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนแล้วแต่แสดงให้เห็นว่าเสือป่าครอบงำราชการแผ่นดินเกือบทุก ๆ ด้าน

^๑หจข., เอกสาร ร. ๖ บ. ๑๓/๓ กรมราชเลขาธิการกราบทูลสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงพิษณุโลกประชานาถ ๒๖ มกราคม ร.ศ. ๑๓๐.

^๒หจข., เอกสาร ร. ๖ บ. ๑๖.๘/๑ พระเทพมธุร ขอคำสั่งให้เรือกลไฟกรมกองตระเวนไปรับสมาชิกเสือป่ามาฝึกหัดยังกรุงเทพฯ ทุกวันเสาร์ (๕ กันยายน ร.ศ. ๑๓๐).

^๓หจข., เอกสาร ร. ๖ บ. ๑๖/๒๐ พระอธิการณขออนุญาตซื้อเครื่องพิมพ์ดีดใช้ในการเสือป่า.

๔) การฝึกหัดเสื่อป่ามิได้ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ประการใด

แม่เสื่อป่าจะใช้ระเบียบข้อบังคับและวิธีการฝึกหัดตามแนวทางของทหาร แต่ในทางปฏิบัติมิได้เกิดผลแม่เพียงครั้งของทหาร เพราะผู้ที่มาฝึกหัดล้วนแล้วแต่เป็นพลเรือนและมีใจตั้งใจฝึกหัดแต่อย่างใด การฝึกมักจะเป็นการเดินไปเดินมา ไม่เกิดประโยชน์และเห็นคเห็น้อยเปล่า ๆ การซ้อมรบก็มีได้ทำกันจริงจังคงเป็นการเล่นเสียมมากกว่า^๑ ในทางหนึ่งกิจกรรมเสื่อป่าได้กลายเป็นปัจจัยที่ทรมาณร่างกายข้าราชการผู้สูงอายุ ข้าราชการผู้ใหญ่เหล่านี้แม่จะพยายามหลีกเลี่ยงการเข้าอยู่ในกองที่ต้องใช้กำลังกาย เช่น กองเสื่อมา กองเสื่อป่าพรานหลวง มาอยู่กองพันพาหนะ ซึ่งมีหน้าที่ควบคุมเสบียงอาหารในเวลาเดินทาง^๒ หากแต่ในเวลาฝึกหัดก็มิได้รับการยกเว้น จมื่นอมรรตคุณารักษ์ ได้เล่าถึงการฝึกของสมาชิกผู้สูงอายุว่า "เป็นภาพที่ชวนหัว"^๓ ตัวอย่างเช่น

...เมื่อนายกองเรียก "แถว" ท่านก็เดินมาอย่างเชื่องช้า ครั้นผู้กองบอก "ขวาหัน" ท่านก็หันตัวไปอย่างสโลโมชัน สวนขวาทางแกงก็สำลุ่มานออกไปเป็นกู่ระโปร่ง ครั้นผู้กองกลับหลังหัน ความเนิบนามก็ยิ่งมากขึ้น... ยิ่งเวลาแถวเดินค้ายแล้ว เสื่อเขาทั้งปวงก็เดินกันไปตามเพลงอย่างเห็น้อยอน เมื่อเวลาแถวหยุดต่างคนถึงกับนั่งหอบ...^๔

^๑ หจช., เอกสาร ร. ๖ บ. ๑๗/๑๒ ฉายพระหัตถ์สมเด็จพระเจ้าฟ้าจักรพงษ์กรวยบังคมทูลรัชกาลที่ ๖ ๘ มีนาคม ร.ศ. ๑๓๐.

^๒ จมื่นอมรรตคุณารักษ์, เสื่อป่าและลูกเสื่อในประวัติศาสตร์ไทย เล่ม ๑, หน้า ๑๓๑.

^๓ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๓๒.

^๔ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔๔.

การฝึกหัดของกองเสือป่ามิใช่จะไร้ประโยชน์เฉพาะกับสมาชิกผู้สูงอายุ แม้แต่สมาชิกประจำการที่ยังอยู่ในวัยฉกรรจ์ก็เช่นเดียวกัน ทั้งนี้เพราะ "ไม่มีความตั้งใจจริง"^๑ ผลสำคัญที่กระทบต่อกองทัพของชาติก็คือ สมาชิกเสือป่าซึ่งมีการฝึกหัดกันเป็นเล่นนี้ ได้รับการยกเว้นจากการเกณฑ์ทหาร เพราะถือว่าได้รับการฝึกหัดอย่างทหารแล้ว^๒

กล่าวโดยสรุป เรื่องราวของกองเสือป่าซึ่งรัชกาลที่ ๖ ทรงมีพระราชดำริให้มีขึ้นเพื่อทำหน้าที่เป็น "กองนาครผู้ถืออาวุธ" อันเป็นการแสดงถึงความมุ่งหมายที่จะใช้กองเสือป่าเป็นเครื่องมือในการลดความสำคัญของกองทัพ การกระทำดังกล่าวนี้ว่าทรงสมพระราชประสงค์ หากทว่ากลับส่งผลทางคานลบต่อพระองค์ เพราะการตั้งกองทัพส่วนพระองค์ขึ้นแทนที่กองทัพแห่งชาติ นอกจากจะเป็นการแสดงออกถึงความคิดแบบถอยหลังแล้ว ยังเป็นปัจจัยที่ทำให้ทรงถูกโจมตีอย่างมากจากทหาร ทหารจะมีความรู้สึกว่าการที่พระองค์ทรงมีความลำเอียง "ทรงรักทหารเสือมากกว่าทหารของชาติ"^๓ "ไม่ทรงทะนุบำรุงทหาร มุ่งบำรุงแต่ทหารเสือ"^๔ ในทัศนะของทหารจะมองกิจกรรมเสือป่า

^๑ หจข., เอกสาร ร. ๖ บ. ๑๖.๘/๗ รายงานตรวจราชการจเรเสือป่า มณฑลพายัพและอีสาน พ.ศ. ๒๔๕๔ - ๒๔๕๗.

^๒ หจข., เอกสาร ร. ๖ บ. ๑๖/๓๕ การเกณฑ์ทหารกับขออนุญาตไม่เกณฑ์ทหาร ๖ - ๑๗ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๕๖.

^๓ หจข., เอกสาร ร. ๖ บ. ๑๗/๗ คำให้การพลทหารนายเรีญ อ่างถึงการอบรมสั่งสอนทหารของ ร.ต.ถิต.

^๔ เรื่องเดียวกัน, คำให้การพลทหารนายกราน อ่างถึงการอบรมสั่งสอนทหารของ ร.ต.บุญ.

ว่า "ไม่เป็นประโยชน์ต่อราชการแผ่นดิน"^๑ และได้ให้ข้อสรุปเกี่ยวกับพระราชกรณียกิจ
 ของรัชกาลที่ ๖ ไม่ว่าจะเป็นการเล่นโยน หรือตั้งกองเสียว่าว่าด่วนแล้วแต่เป็นความ
 ประพฤติที่ไม่ให้ชาติไทยตั้งอยู่ได้^๒ เพราะฉะนั้นทหารจึงคิดปฏิวัติเปลี่ยนแปลงระบบการ
 ปกครอง เพื่อขจัดปัญหาต่าง ๆ ให้หมดสิ้นไป

ศูนย์วิทยทรัพยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^๑ เรื่องเดียวกัน, คำให้การพลทหาร ม.ล.หอม อ้างถึงการอบรมสั่งสอน
 ทหารของ ร.ต.บุญ.

^๒ หจช., เอกสาร ร. ๖ บ. ๑๗/๖ คำให้การ ร.ท.ช่วง อ้างถึงคำพูด
 ของ ร.ท.นาถ.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
ชมรมขี่ม้า "สวนสนาม ท่งโพนาราม"
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ที่มา: กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร.